Эхэ найхан нютагаа эдэ хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1996 АВГУСТЫН 1
Зунай һүүл хүхэгшэн хонин һарын 17
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№144 (19484)
Газетын сэн хэлсээтэ.

ТУҺАЛАМЖА, ДЭМЖЭЛГЭ

Президентын албанай хэрэгээр эдэ аймагуудаар хөгжэлгын дүнгүүдээр хараалагдаһан хэмжээ ябуулганууд ябэлүүлхын тула Мухар-Шэбэрэй болон Бэшүүрэй аймагуудта тус бүрдэ 400 миллион түхэриг, тэрэ тоодо Бэшүүрэй аймагай Түнэмэ һуралсалай ба элүүрые хамгаалгын хүдэлмэрилэгшэдтэ 6 һарын гэрнүүдые худалдажа авахада 75 миллион түхэриг;

Хүүгэдэй "Булжамуур" гэжэ хүүхэдэй жэшээтэ ансамблиин хүүгарида үнгэргэгдэхэ "Славян базаралта" гэжэ улас хоорондын фестивальда ошохын тула 30 миллион түхэриг;

Эмхидхэгдэн байгуулагдаһанһаань хойшо 90 гаргэй ойтой дашарамдуулан, Ангаминай аймагай Шарадаргын дунда һургуулида худалдамжа үзүүлхын тула 20 миллион түхэриг Буряад Республикын Президентын фондо жасаһаа таһалагдажа үгтэбэ.

Һэргылэмжын ба халдабарита үбшэнгүүдые зайсуулан саралгын хэмжээ ябуулганууда туһалхын, үбшэнгүүдые элирүүлэн тодорхойлхын, түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдые, эм домуудые худалдажа абахын тула Буряад Республикын Президентын валютын жасаһаа 105 миллион түхэриг таһалагдажа үгтэбэ.

Үгытэй ядуу, тулюур байдалтай бүлэнүүдэй үхибүүдые һургуулиин хубсаһа хунараар хангахын тула республикын Правительствын нөөсэ жасаһаа 97 миллион түхэриг һомологдоо.

Бэшүүрэй аймагай больницада медицинын түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдые худалдажа абахын тула 350 миллион түхэриг;

Мухар-Шэбэрэй аймагта хартаабха тарижа ургуулха талаар Голландиин технологи нэбтэрүүлгые түгэсхэхын тула 100 миллион түхэриг, аймагай һургуулинуудта компьютерна 2 классай тухеэрэлгэнүүдые худалдажа абахын тула 150 миллион түхэриг валютын жасаһаа таһалагдажа үгтэхэ.

Республикын Президентын албанай хэрэгээр эдэ аймагуудта ошожо ерэлгын дүнгүүдээр хараалагдаһан хэмжээ ябуулганууде бэелүүлхэ зорилготойгоор Правительствын иимэ захиралта абтаһан байна.

Республикын Правительство ойн түймэрһөө хохидогшодто туһаламжа үзүүлхэ жасын эмхидхэлэй комитедэй шиидхэбэритэй зохилдуулан, 51 миллион түхэриг нютагай өөһэдын хүтэлбэриин захиргаануудта таһалжа үгэбэ.

Майн 13-да ойн түймэрһөө уламжалан гэр байрагүй, зөөри зөөшэгүй үлэһэн Улбагай нютагай зондо материальна туһаламжа үзүүлхын тула Түнхэнэй аймагай өөһэдын хүтэлбэридэ энээнэй 40 миллион түхэригынь үгтэхэ байна.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

ЭЛҮҮРЫЕ ХАМГААЛАГШАДАЙ СУГЛААН

Республикын элүүрые хамгаалгын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй суглаан һаяхан болобо. Тэндэ "Элүүрые хамгаалгын газарые мүнгөөр хангалга болон 1996-1997 онуудай үбэлдэ бэлдэлгэ" гэһэн асуудалаар зүбшэн хэлсээ.

Элүүрые хамгаалгын министрэй орлогшо В.П. Брянский, түсэблэлгын дарга Д.Б. Рабданова болон хотын, аймагай ахамад врачнууд элидхэл соогоо тус һалбарида тогтоһон хүшэр байдалай шэнжэлэл хэбэ.

Шухала жасануудаа 60-70 процентээр, тиихэдэ зарим байшангуудаа 90 процентээр һандаржа һалаһан байна. ФАП, амбулатори болон аймагай больницануудта хуушан түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдыень шэнээр һэлгэлгэ, барилга болон заһабари хэлгэ мүнөө үедэ бэелүүлэгдэхэ аргагүй гэшэ. Тэрээнһээ боложо медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдтэ апрель, май һараһаа хойшо салин түлэгдэнэгүй ха юм.

Мүнөө бюджедэй гарза гаргашань 70 процент болоно. Теэд тэрэ багахан мүнгэниинь шье ерэнэгүй.

Эмшэлдэг газарнууд аргагүй хүшэр байдалда орөнхой: эдеэн болон эмдэ мүнгэн хүрэнэгүй, коммунальна хангалгын түлөө үри ехэ боложол байна.

Мүнгөөр хангалгын асуудалһаа гадна, һэргылэмжын хүдэлмэриин 6 һарын дүнгүүд согсологдобо. Халдабарита болон венерическэ үбшэнтэнэй тоо олошорһон байна. Жэшээнь, сифилисээр 3,7 дахин, туберкулёзоор 46 процентээр, вируснэ гепатидаар үбшэлхэ ушар 56,1 процентээр дээшэлээ. Тиихэдэ ажал хэхэ наһандаа наһа бараха, инвалид болохо ушарнууд олоор дайралдана.

Суглаан дээрэ Буряад Республикын медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй эблэлһээ Президент Л.В. Потапов болон Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И. Семёновто хандалга уншагдаба. Сугларагшад тэрэ хандалга нэгэн дуугаар дэмжээ һэн.

Манай корр.

УРЬҺАЛАМЖА ҮГЭХӨӨР УЯЛГАЛАГДАБА

"Гусиноозёрская" шахтын, Түгнын, Холбоолжоной шулуун түүрһэнэй уурхайнуудай хүдэлмэрилэгшэдтэ салин хүлһэ үгэлгын шахардуу болоод байһанһаа уламжалан, мүн Россин Федерациин Правительствын 1995 оной декабриин 18-най тогтоолые бэелүүлэн Буряад Республикын Правительство республикын түүрһэнэй предприятинуудта салин хүлһэнэй талаар үрииень гүйцэхэ тухай тогтоол баталан гаргаба.

Энээнэй тулада республикын коммерческэ банкнууд - Байкалбанк (М.Г. Намсараев), Мосбизнесбанкын Буряадай дирекци (Л.Е. Бодопрост), Сбербанк (Л.Н. Гысылова), Бикомбанк (И.Т. Павлов) Россин Түбэй банкын бүридхэлэй ставкаһаа дээшэ бэшэ процентэйгээр "Востсибуголь" АО-до байгша оной августын 1 болотор урьһаламжа үгэхөөр уялгалагдаа.

Иимэ хэмжээнэй мүнгэн үгтэхэ ёһотой гэбэл, Байкалбанк - 3,5 миллиард түхэриг, бусад банкнуудынь тус тустаа 1-2 миллиард түхэриг.

"Востсибуголь" АО-гой предприятинуудта салин хүлһэнэй талаар үрииеа түрүүшын ээлжээндэ түлэхэ арга олгохын тула Буряад Республикын Финансын министерствэдэ, федеральна казначействын управленидэ, Сэлэнгын, Мухар-Шэбэрэй нютагай хүтэлбэриин захиргаануудта 1996 оной октябриин 1 болотор федеральна болон нютагай бюджедүүдтэ түлбэри оруулгые хойшолуулхыень зүбшөөхэ гэжэ тогтоол дотор заагданхай.

Манай корр.

ЭРДЭМЭЙ ШЭНЭ ДОКТОР

Буряадай университедэй доцент М.Н. Очировта эрдэм һуралсалай доктор гэһэн үндэр нэрэ зэргэ Россин Аттестационно комитет олгобо. Национальна һургуулинуудта математика яагаад зааха, һургаха методикодо зорюулһан диссертацинь элитэ эрдэмтэд, академигүүд П.М. Эрдниев, Ю.М. Колягин, П.Р. Атутов, Г.Л. Луканкин гэгшэдэй үндэр сэгнэлтэдэ хүртэбэ.

М.Н. Очиров буряадаар математикын терминологи заажа, һурагшадые математикада буряадаар һургаха методико, багшанарые бэлдэхэ технологи зохёожо, шэнэ эрдэмэй һалаагай эхи табиба. М.Н. Очировай зохёоһон методическа системэ бүхы Россин һургуулинуудта хэрэглэхыень диссертационно совет дурадхаа.

Э. РАДНАЕВ,
профессор, Россин Эрдэмэй академиин гэшүүн-корреспондент.

АХА РУУ АВТОБУС ЯБАХАНЬ

Хэдэн жэлэй урда тээ, аглаг үндэр Аха нютагһаа "ехэ газарта" гаража ерэхэ гэжэ хүсүүхэн байһан юм. Улаан-Удэһөө Аха зориһон хүншье ирэхэ олон бэрхэшээлнүүдтэй ушардаг һэн. Анхандаа тиишээ ИЛ-14, АН-2 түхэлэй самолёдуул ниидэлгэ гаргаагүй ниидэжэ, эд бараа ачаха таряа, хүнүүдые зөөдэг байгаа.

1986 ондо баригдажа эхилһэн Ойон-Орлиг гэһэн элһэн харгы дүнгөө һаял дүүргэгдэхэ тээшээ боложо байна. Тиигээд энэ Шардам харгыгаар "даржаганаса" гүйлгэдэг машинануудаа һүүлэй жэлнүүдтэ үзэгдөөшоо.

Дүрбэн жэл соо оюутан ябажа, харгы гэшые одоол һайн мэдэхэ болооб. Түнхэнэй түб - Шэрэн тосхоной "Найрамдал" гэһэн зочид буудал соо хэды хоногдоогүйб даа! Үбэлэй хүйтэндэ үйлсэдэ гаража, үгсэһэн уруудаһан машинануудыешье нилээд үдэшэгдөө.

Эндэ һая Улаан-Удын түмэр замай вокзал дээрэ ябажа ябатараа, "Ахаархинай анхаралда!" гэһэн соносхол обёороод, һонирхон уншабаб. Июнь һараһаа эхилжэ, Улаан-Удэ - Орлиг гэһэн маршрудаар долоон хоногой нэгэ удаа, гарагай 6-да (пятницада) үдэшын 8 сагта коммерческэ зөөлэн автобус ябадаг болоһон байба. Орлиг хүрэтэр биледэй сэн - 150 мянган түхэриг.

Урданьшье Аха нютагай нэгэхоёр олзын хэрэг эрхилэгшэд өөһэдынгөө заахан автобус - "вахтовконуудаар" хүнүүдые урагша хойшонь зөөдэг һэн. Теэд хэзээ ябахыень үсоон хүнүүд мэдэдэг байгаа - тэдээндэ тусхай расписани гэжэ хааначаа байхаб даа. Шэнэ автобус саг соохоноо, пятница бүхэндэ 8 сагта ябадаг. Энэнь олонхи ахаархинда һайшаагдана.

Энээгээр ахаархинтай тохёолдодог харгын уршагта ябадалнууд дүүрэбэ гэжэ һанахаар. Теэд баһа хаа-яа хармаан соогоо хахархай солхообгүй болошодог оюутаднай яаха болоноб? 60-аад мянган түхэриг стипендимнай биледэй хахадшье сэндэнь хүрэнэгүй ха юм.

Энээхэн асуудал баһал шиидхэгдэнгүй үлэнэл даа.

Б. БАДМАСАНЖИН.

АРАДАЙ УРАН ЗОХЁОЛШЫН ДУРАСХААЛДА

Буряадай арадай уран зохёолшо Исай Калистратович Калашниковай түрэһөөр 65 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баяр-ёһолол үнгэргэхэ эмхидхэлэй комитедэй түрүүшын заседани болобо.

Уран зохёолшын түрэһэн үдэр заншалта ёһоор үргэнөөр тэмдэглэгдэжэ, уран зохёолшод, олон тоото уншагшад, тэрэнэй зохёолнуудта дуратайшуул суглардаг гэшэ. Арадай уран зохёолшын дурасхаалые ёһолхын тула, Буряадай болон Россин литературада тэрэнэй хэһэн, бүтээһэн зохёохы ажал ябуулгые сэгнэжэ хүндэлхын тула хүн зон жэл бүхэндэ уран зохёолшын түрэһэн эхэ нютагта - Мухар-Шэбэрэй аймагай Шаралдай нютагта суглардаг юм. Урдандаа тэрэнэй түрэһэн үдэр уран зохёолой һайндэр болгогдожо, тэмдэглэгдэдэг байһан һаа, харин мүнөө хоёрдохи жэлээ Забайкалиин шэмээшэгүүдэй оюун ухаан бодолой, тэдэнэй зохёохы уран бэлигэй һайндэр мэтээр үнгэргэгдэдэг болонхой. Энэ үдэр Калашниковай уншалганууда гадна, аман зохёолой фестиваль "Наадыш гармонь, шэнхиныш шог егто дуунууд" гэһэн конкурс үнгэргэгдэхэ, спортын мүрысөөнүүд эмхидхэгдэхэ байна. Республикын арадай уран бэлигэй түб олоной хабаадалгатай эдэ бүхы наада зугаа бэлдээ. Калашниковай нэрэмжэтэ гүрэнэй музей Шаралдай нютагта нээгдэхэ.

Августын 7-һоо 9 болотор үргэлжэлһэн һайндэр шэмээшэгүүдэй уран һайханай коллективүүдэй ехэ концертээр түгэсэхэ юм. Эдэ коллективүүд буряад ороной бүхы шахуу аймагуудаа, бусад нютагуудаа бууха байна.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

Манай хөөрэлдөөн

hУНГАГШАДАЙ ЭДЭБХИ – АМЖАЛТАТАЙ АЖАЛАЙ ҮНДЭ hЭН

Россин Гүрэнэй Дүүмэдэ манай республикые түлөөлдэг депутадуудай дунда эхэнэр хүнэй байхын тула республикын эхэнэрнүүдэй холбоон нэгэ үедэ горитой хүсэл оролдолго гаргаа юм. Энэ оролдолгонь дэмы байгаагүй. Федеральна парламентын депутат С.И. Найчукова Буряад орон соо мэдээжэ болонхой.

Буряад Республикын Эхэнэрнүүдэй холбооной президиумэй гэшүүн, манай штатнабэшэ корреспондент Н.Д. Шагдарова Светлана Ивановна Найчуковада хэдэн асуудалаар хандаба.

- Светлана Ивановна, депутадай үүргэ дүүргэжэ байhан Танда, хэхэ ажалтнай ехэ ёhотой. Манай республикын ажаhуугшад hонирхохо байха, ямар асуудал шиидхэлгэhээ депутадайнгаа уялга дүүргэжэ эхилээбта?

- Буряад Республикын hунгагшад- нютагаархидтаяа уулзахадамни, нютаг бүхэндэ харюу хүлеэhэн олон тоото асуудалнуудые табидаг. Тэдэнииень би анхаралтайгаар шэнжэлээд, бүридхэдэгби. Экономическа талаар тогтууригүй байдалда зоной бүхы эрилтэнүүдые бэелүүлхэ гээшэ хүшэр. Гэбэшье тэдэнииие шиидхэхэ гэжэ оролдодогби.

Бидэндэ, Гүрэнэй Дүүмын депутадуудта, манай обществын hуудал-байдалые hайжаруулха хуулинуудые абаха гээшэ тон шухала гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Жэшээнь, хүдөөгэй ажалшадай аша туhада Газарай кодекс ехэ хэрэгтэй. Энэ асуудал зүбшэн хэлсэлгэ арсалдаатайшье, олон ондоо hанамжануудтайшье.

Мүнөө үедэ Гүрэнэй Дүүмын депутадуудта Россин Правительствahаа налогой кодекс хүлеэнэ.

- Москвада ябуулдаг хамтын ажалай талаар Республикын Президент ба Правительстватай ямар харилсаатайбта?

Эхин түрүүн яhала ореёной байгаа. Гэбэшье миний бүхы хандалгануудые Президент дэмжэдэг hэн. Байн-байн бидэ үгээ ойлголсообди. Харин республикын зарим министерствэнүүд болон албан зургаануудай урда би эрилтэ табихаар болонхойб. hунгагшадай нэрэhээ табиhан зарим асуудалнуудые тэдэнэр саг дары шиидхэдэггүй.

- hая болотор "фермер ороние тэжээхэ" гэhэн ойлгосо байгаа. Энээн тухай Та ямар hанамжатайбта?

- Хубиин ажахы хүгжэхэ ёhотой гэжэ би тоолоноб. Гансал эндэ хүсэд шиидхэгдээгүй хэрэгүүд олон. Налогой татабари фермернүүдые өөдэлүүлнэгүй. Нэгэ жэшээ баримталhуу. Мүнөө Прибайкалиин районой фермер, урид республикын суута hаалишан ябаhан, эхэгерой Людмила Викторовна Корнакова намда хандаа hэн. Тэрэ хани нүхэртээ, 13 хүүгэдтэеэ мал ажалай томо ажахы эрхилдэг, үбhэ тэжээл өөhэдөө бэлэдхэдэг.

Энэ ехэ ажахы нэгэ булын эрхилхэ гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ. Техникэ, түлишэ-тоhодолгын хэрэгсэлнүүд, үрэhэ хурэнгэ болон бусад олон зүйлнүүд хэрэгтэй. Людмила Викторовна сэдьхэлээ зобоohон асуудалнуудаа зүбшэхын түлөө Москва ерээ. РФ-гэй Правительствын Түрүүлэгшэ В.С. Черномырдинтэй бидэ уулзажа шадаабди. Тиигэжэ тэрэ хабарай тарилга үнгэргэхэ хэрэгтэнь урьhаламжын мүнгэ таhалжа үгэхыень Буряад Республикын Президент Л.В. Потаповта даалгаhан байна.

Чечен Республикада боложо байhан дайн Россида ажаhуудаг хүн бүхэнэй hанаа сэдьхэл зобооно. Гүрэнэй Дүүмэдэ энэ асуудалда ехэ анхарал хандуулдаг гэжэ бидэ мэдэнэбди. Чечен Республикада боложо байhан дайе болюулха хэрэгтэ депутат байhан эхэ - эхэнэр Танай хубиин хабаадалта ямар гээшэб?

- Та зүб хэлэнэт. Чечен Республикада боложо байhан дайн эрхэтэн бүхэнэй hанаа зобооно. Энэ ойлгогдошогүй, хэндэшье хэрэггүй дайнда хоёр талаhаа хүбүүднай ами наhантаяа хахасана. Чечен Республикада боложо байhан аюулта энэ дайнай асуудалаар манай республикын сэрэгшэдэй эхэнүүдэй комитедтэй би саг үргэлжэ хүдэлдэгби. Россин Президентын, Россин Федерациин дотоодын хэрэгүүдэй ба оборонын министрнүүдэй нэрэ дээрэ хэдэн бэшэг эльгээгдээ. Буряадай сэрэгшэдэй эхэнүүдэй комитедэй тусхай хандалгатай Гүрэнэй Дүүмын депутадуудые би танилсуулааб.

Чечен Республикын Назрани хотодо үнгэргэгдэhэн "Эхэнэрнүүд - Эсэгэ ороной эб найрамдалта байдалай түлөө" гэhэн асуудалаар үнгэргэгдэhэн парламентын зүбшэн хэлсэлгэнүүдтэ июниин 10-12-то хабаадаа hэн. Россин бүхы эхэнэрнүүд нэгэдэжэ, энэ аюулта дайнда "Үгы!" гэжэ хэлэхэ гэжэ шиидээбди.

- Гүрэнэй Дүүмын депутадаар hунгагдаhан сагhаатнай хойшо хэдэн hара үнгэршэбэ. Энэ богони болзорто та ямар асуудалнуудые шиидхэжэ үрдеэбта?

- Манай Республикын газар дээрэ гал түймэр носожо, ехэ хохидол ушаруулаа. Энэ асуудалаар бидэ Россин Президентдэ, Премьер-министртэ хандаабди. "Россин ой соо гал түймэрэй онсо аюултай байдал тухай" Гүрэнэй Дүмын тогтоол абтаа hэн. Россин Правительствын заабаряар Буряадай газардээрэ носоhон ойн түймэрнүүдые унтарааха талаар хойшолуулашагүй хэмжэнүүд абтажа, тэдэниие усадхалгада 5550 миллион түхэриг hомологдоо.

Тэрэшэлэн республикадамнай автомашинануудые худалдан абаха талаар тусхай зориготой чегүүдые тараалгаар ехэ хүлгөөн, шуурган болоо гэжэ hанана ёhотойт. Энэ асуудалаар олон хандалгануud ороо. Чегүүдэй эзэдтэ иигэжэ хэлэхэ байнаб: "Эд бараанай талаар гүрэнэй үри шэриеэ түлэжэ дүүргэхэ уялгануud тухай" 1995 оной июниин 1-дэ федеральна хуули абтажа, мүнөө үедэ РФ-гэй Правительствада гүрэнэй дотоодын үри шэри, тэрэ тоодо автомашинануудые абаха эрхэтэй 1992-1995 онуудай тусхай чегүүдээр үри түлэхэ гүрэнэй программа хараалагдажа байна.

- Светлана Ивановна, ямар асуудалнуудые шиидхэлгэ Танай сэдьхэл эгээл ехээр ханаагааб?

- Өөрынгөө хүсэл оролдолгонуудай үрэ дүнгүүдые харахадаа, ямаршье хүнэй сэдьхэлдэ зохид байха. Жэшээлхэдэ, би Улаан-Үдэ хотын колякаар ябадаг инвалидуудай 80 байратай гэрэй барилга үргэлжэлүүлхэ хэрэгтэ нэгэ миллиард түхэриг таhалжа үгэхэ шиидхэбэри абхуулааб. Минии гуйлтаар, манай республикын Президент Л.В. Потапов Шэнэ-Хэжэнгын хүүгэдэй байшангай котельнэ барилгада бюджедhээ гадуур жасануудhаа 160 миллион түхэриг таhалжа үгөө юм.

Чечен Республикада дайлалдажа байhан частьнуудhаа , тэрьедэhэн хүбүүдые уголовно хэhээлтэhээ хамгаалха гуйлтатайгаар олон түрэлхид хандадаг. Сэрэгэй прокуратуратай хамта зарим сэрэгшэдэй манай республикын газар дээрэ сэрэгэй алба саашань үргэлжэлүүлхэ, тэдэниие уголовно хэhээлтэhээ зайсуулха асуудал шиидхэгдээ.

Буряад Республикын Правительствын талаhаа Улаан-Үдэ хотодо "Бикомбанкын" филиал нээхэ тухай хандалга ороо. Энэ асуудал Россин Федерациин Түбэй банкда мүнөө үедэ шиидхэгдэнэ.

- Танда эхэнэрнүүд олоороо хандадаг байhан байха...

- Тэдэнэй намда хандаhан асуудалнуud дүтэ ба ойлгосотойшье. Эдэмнай аюутадые hуралсалай түлөөhэн, ажалаар хангахэ, мүн ганса бэе эхэ эхэнэрнүүдые гүрэнэй талаhаа дэмжэхэ тухай асуудалнуud болоно.

Эхэнэрнүүдэй олон тоото хандалгануудhаа уламжалан, намда "Эхэ ба ухибүүн"гэhэн жаса байгуулха бодол түрөө hэн. Мүнөө энэ жаса бүридхэлдэ абтанхай. Эхэ-эхэнэрнүүдые ба хүүгэдые дэмжэхэ, тэдээндэ эмэрхы сэдьхэлэй туhа хүргэхэ, обществодо гэр бүлые бэхижүүлгэдэ нүлөөлхэ, эдүүр энхэ байдал дэлгэрүүлхэ, гэр бүлын сэбэр арюун ябалгаа эхэнэрнүүдэй ба хүүгэдэй эрхэ энхые хамгаалха гээшэ тэрэ гол зорилгонуud болоно.

Та депутадай эдэбхитэй ажал ябуулнат гэжэ мэдэнэ. Мүнөө хөөрэлдөөнhөө элирбэ. Мүнөө ямар асуудалнуудые шиидхэлгэ дээрэ хүдэлнэт?

- Афганистанай дайнай ветерануудай республиканска холбооной хандалгануудай дайнда алдалан унаhан сэрэгшэдэй алба хаагшадай түрэлхидтэй пенсиин түлбэри дээшэлүүлхэ тухай, "Люул сарагшадта - ябайра" гэhэн "Чернобыль" гэжэ республиканска холбооной программые мүнгэ зөөрөө хангаха тухай асуудалнуудые шиидхэхэ талаар хүдэлмэрилэ ябуулнаб.

hүүлшын асуудал. Светлана Ивановна, өөhэдынгөө hунгагшадта юу хүсэлтэй байнабта?

- Түбхын түрүүндэ hунгагшадай эдэбхитэй байхыень хүсэнэб. Шэнэ абтаhан зарлиг хуули бүхэнэй hунгагшад саг дэрэ hанамжануудаар хубаалдаг байг лэ, энэнь тэдэнэй ажабайдалда бэелүүлхэ талаар hайн эхи үндэhэн болохо юм.

Буряад ороной бүхы ажаhуугшадта элүүр энхые, гэр бүлэдэнь амгалан байдалые хүсэнэб.

АВТОРhАА: hунгалтын hүүлдэ hунгагшад депутадуудтаа хүрэжэ ядадаг ушар байдалдаг. Удаадаа hунгалтын урда тэр тэдэнтэй уулзалгануud, хөөрэлдөөнүүд дахинаа hэргээгдэдэг. Буряад Республикын Эхэнэрнүүдэй холбооной түлөөлэгшэ Светлана Ивановнагай гэрэй ерэхэ бүх ондоо олондо мэдэгдэхэ тараадаг хэрэгсэлнүүдэй түлөөлэгшэдтэй, - нийтэ эмхинүүдэй гэшүүдтэй, тэрэниие дэжүүлhэн дэмжэhэн коллективүүдтэй үргэлжэ уулзадаг гуримые ехэтэ hайшаанабди. Городской советдэй болон Арадай Хуралай депутадуud тэдэниие hунгалтын эрхэтэдтэ ооhэдынгөө ябуулhан ажал хүдэлмэрэй туhа тодорхойгоор хөөрэжэ байна гэжэ найданаоди.

Дэлгүүрэй оршон байдалда

"ГАНСАШЬЕ ЭКОНОМИКЫН ХҮГЖЭЛТЭ БЭШЭ...

(Журналистнуудай пресс-конференциhээ тэмдэглэлнүүд)

Байгша оной июлиин 29-дэ үдэрэй 4 сагта Буряад Республикын Худалдаа наймаанай-промышленна палатын президент Геннадий Монхорович Бербидаев, тэрэнэй вице-президент Виктор Сергеевич Седунов гэгшэд республикын радиогой болон газетэнүүдэй , журналистнуудтай пресс-конференци үнгэргэжэ, ажал хэрэгүүд, ерээдүйн түсэбүүд тухайгаа хөөрэжэ үгөө. Тэдээндэ үгтэхэ болоhон Хани барисаанай байшан (филармониин байгша дабхар) тухай арсалдаата бусад асуудалнуудта харюу үгэhэн байна.

Москвада ехэ амжалтатайгаар үнгэргэгдэhэн Буряад Республикын экономикын болон соёлой үдэрнүүдтэ горитой хубитаяа оруулhан, республикаяа алишье талаhаань үргэнөөр харуулха гэжэ оролдоhон, экономикын байдал элирхэйлhэн эд зөөриин, эдеэ хоолой, бусад продукциин выставкэнүүдые олоной үзэмжэдэ дэлгэhэн республикымнай Худалдаа наймаанай-промышленна палатын худалмэрилэгшэд тэндэ ехэ ажал ябуулhан байна.

"Мүнөө үеын дэлгүүрэй оршон байдалда манай палатын ажал (политикаhаа бэшэ) гансашье худалдаа наймаа, экономико, промышленность хүгжөөхэ бэшэ, мүн республикын бүхы талые (экономико, соёл, байгаали, бусад hалбари) харуулха мэдээсэлэй эрхэ байдал тогтоохо гэhэн ехэ харюусалгатай ажал бэелүүлхэ ёhотой. Бидэнэй хэхэ ехэ ажалда Правительствын зүгhөө, Президентын Зарлигаар энэ байшан (филармониие ондоо тээшэнь зөөлгөөд) бидэндэ үгтөө гэжэ мэдэнэт, зүгоор олон газетэнүүдтэ, радио болон телевиденеэр эндэ гансал соёлой хүдэлмэрилэгшэд (филармониинхид) хүдэлхэ ёhотой гээд бидэниие зэмэлнэ, тэрэшэлэн Россин соёлой министр Сидоров хэлэхэдээ, эндэ худалдаа наймаан байха ёhогүй гэжэ байжа ехэ hонёор, нэгэ хараа бодолтойгоор тэмдэглээ. Журналистнуудта, танда, хандахадаа, эндэ гансал олзын хэрэг эрхилхэ бэшэ, мүн республикын бүхы талын хүгжэлтэ харуулха бизнес-түб байгуулха, палатынгаа дүрбэн фирмын ажал эрхилхэ хараа бодолтойбди. Тиигэжэ эндэ экономикын ажалай региональна түб байгуулжа, Номгон далайн гүрэнүүдтэй нягта холбоо барисаа тогтоохо, мүн түмэр харгын, аэропортын, бусад объектнүүдэй ажал хүгжөөхэ, тиин республикынгаа худалдаа наймаанай, промышленностиин хүгжэлтые ураскоорондын хэмжээндэ гаргаха гэhэн гол шухала түсэбтэйбди, энээн тухай асуудалнуud Москвада зүбшэн хэлсэгдээ, - гэжэ Худалдаа наймаанай-промышленна палатын президент Г.М. Бербидаев тодорхойлон хөөрэбэ.

- hаяхан республиканска телевиденеэр иимэ үгэнүүд хэлэгдэжэ байгаа hэн: hүмэhөө Иисус бурханиие үлдөө гэжэ, тэрээнтэй сасуулан, соёлой hүмэhөө соёлшодые үлдэжэ байhан тухай хэлэгдээ: буряад соёлдо hаад ушаруулаа гэхэ мэтэшэлэн, Та энээн тухай юу хэлэхэ байнабта? -гэhэн асуудал журналист Д. Хамаганова табиба.

- Москвада яhала амжалтатайгаар үнгэргэгдэhэн республикын үдэрнүүдэй дүнгүүдээр гүрэн түрын дэргэдэхи манай палатын ажал дэмжэгдээ. Эдэ үдэрнүүдэй hүүлдэ республикын соёлой министртэй хамта соёлой болон экономикын талаар хэлсээ баталжа, соёлой -экономическа программа зохёохо тухай хөөрэлдөөн болоо hэн. hанаат үзыт, хаанашье ябахадаа, хариин оронуудта худалдаа наймаанай выставкэшье, саг үргэлжын экспозицишье үнгэргэхэдөө, соёлшодтой хамта республикаяа харуулнабди. Филармониин директор Галина Петровна Кулагинашье хани харилсаата ажалай түлөө байгаа hэн. Бидэ өөhэдөө энэ байшанда орохоо байна бэшэбди, Правительствын зүгhөө зүбшөөл байгаа, энэ документ доро соёлой министр Струбинов гараа табижа, зүбшөөлөө үгөө hэн. Бидэ соёлшодой урдаhаа эсэргүүсэнэгүйбди, хамтын хэрэгэй түлөө оролдонобди, манай ажал экономическа эрхэ байдалые hайжаруулгын түлхисэ болохо ёhотой. Юуб гэхэдэ, Москвада болоhон экономикын үдэрнүүдэй hүүлдэ Россин хэмжээндэ эдэ асуудалнуud хараалагдажа, палатын ажал хүгжөөгдэхэ зэргэтэй болоо, - гэжэ нүхэр Бербидаев онсолбо.

Палатын бэелүүлхэ ажалай гол шухала шэглэлнүүд тухай асуудалнуудта президент тогтожо, иигэжэ тодорхойлоо:

- Нэн түрүүн бизнес түб байгуулhанай ашаар ажалай харилсаагаар нэгэ нинтэ мэдээсэлэй системэтэй болохо. Чикагада иимэ ажалтай дүтөөр танилсаа hэм.

Хоёрдохёор, конгрессhээ эхилээд бусад зүблөөнүүдые олзо эрхилэлгын, бусад асуудалнуудаар үнгэргэхэ түбтэй болохобди. Тэрэшэлэн республикын нюур шарай харуулха паспорттай боложо, бүхы инверсионно проектнүүд, мэдээсэлэй түб бэлдэгдэхэ. Жэшээнь, hаяхан, Корейн делегациин ерэhые Правительствамнай, хүн зон мэдэгдүй байгаа. Саг үргэлжын хараатай выставкэнүүдые бүхы темэ эр (соёл, медицинэ, экономико) бэлдэхэ. Тиин харинь оронуудта республика тухайгаа бодото реклама хэхэ яармаг эмхидхэхэ арга болохо hэмди. Нижнегородой яармагай жэлэй ойн баярта сентябрь нэгэнhэ бэлдэхэ эхилэнхэйбди.

"Бидэ олон ансамбльнуудтаа "Лотосто", "Байгалда", яаран ансамбльда мүнгэ зөөрөө туhалаабди. Майдарай Жанхандаевай болон бурятскэй драмын театрай артистнуудта, Шойдагбаевай, Бальжинимаев гэгшэдэй ёhололнуудта хабаадаа. Тиимэ мүнгоор туhалаабди. Тиимэ саашадаа олзын хэрэг эрхилэгшэдэй артистнарай ажалые холбоо харилсуулха хараатайгаа тиимэhээ соёл экономикыг туhалха ёhотой гэжэ Геннадий Монхорович тэмдэглээ.

Худалдаа наймаанай-промышленна палатын президентын орлогшо Седунов ерээдүйн түсэбтэй тухайгаа журналистнуудтаа хөөрэжэ, асуудалнуудые харюусаа. Бүхы обществын туhада ажаллажа байнабди гэ тэмдэглээ.

Арсалдажа байhан эмхинүүдэй хэниинь зүбшөөлөө саг харуулха байха. Тиин байшангай асуудалнуудые оohэдынгөө hанамжануудаар шүүмжэлэнүүд, уншагшадай дуулгаха гэжэ найданабди.

Тиимэhээ хөөрэлдөөн үргэлжэлhөөр.

Б.ОРБОДОЕВ

Байгша оной үнгэрhэн хахад жэлдэ Буряад Республикадахи гүрэнэй алба татабариин зургаануудай хүсөөр Россин Федерациин бюджедтэ 774,5 миллиард түхэриг татабари түлэгдэhэн байна. Энэмнай нёдондо жэлэйхидэ орходоо, 200 гаран миллиард түхэригөөр ехэ болоно. Теэд hанаа үнөөндэ арай-шамай гэжэ багтан ойлгогдохо энэ ехэ мунгэнэй тоо бага гээшэ гү, али ехэ гү? Энээнhээ ямар тобшолол хэхэ болонобибди — алба татабариин албануud hайн хүдэлнэ гү, али муу гү? Буряад Республикадахи гүрэнэй алба татабариин зургаан hаяхан республикын олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй түлөөлэгшэдые урижа, үнгэрhэн 6 hарын хүдэлмэриин дүнгөөр тусхай пресс—конференци үнгэргэhэн байна. Энэ уулзалгаhаа манай корреспондент В. Шагдуровай хэhэн тэмдэглэл дурадханабди.

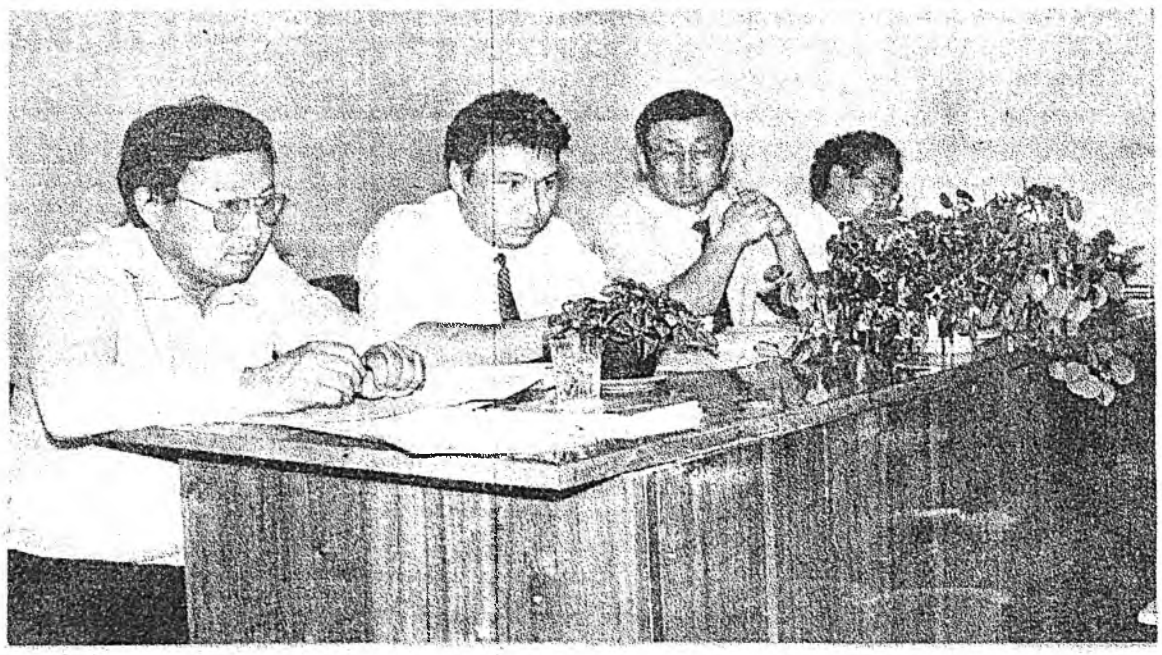

ГОЛ УЯЛГАЯА БЭЕЛУҮЛЭН

(Буряад Республикадахи гүрэнэй алба татабариин зургаанай 1996 оной хахад жэлэй хүдэлмэриин зарим тэды дүнгүүд)

Гүрэнэй бюджедэй хэриин ехэнхи хубинь (30,4 процент) элдэб татабариинуудhаа, 27,5 процентнь - сэбэр олзын, 19,4 процентнь подоходно налогуудhаа бүридэдэг байха юм. Үнгэрhэн хахад жэлэй гөөр предприятинуудай болон элдэб фирмэнүүдэй сэбэр олзоо абтадаг татабариин бюджэн 213 миллиард түхэриг болоhон байна, тэрэнэйнь 143 миллиардынь нютагай бюджедтэ орohон байха юм. Үлэ онтой сасуулаад харабал, нэг тоомнай 31,5 миллиард түхэригөөр нэмээ. Теэд федеральна бюджедтэ орохо алба татабариин хэмжээнэй бүргэн түсэблэгдэhэн мөнгэнhөө hураггүй бага. Энэ талаар хараалагдаhан түсэбэй тооцоолуулэгдээгүй ушар болгагааниинь гэхэдэ иимэ: алба татабариин талаар байhан хүсэлтүүд дунданууудай түлөө өгөгдөhөн ялын мүнгые саг бүрэ түлүүлхэгүй гэhэн республикын дээдын шүүхэ зааануудай байгша оной июлиин 1-дэ абтаhан шийдхэбэри, налог түлэгшэдэй өгөгдөгүй 7,7 миллиард түхэриг, мөн оршогүй хүдэлдэг предприятинуудай тоогой олон болго.

Бюджедэй түлбэри хүлиншуулха талаар республикын алба татабариин зааануud горитойхон ажал бүтэлгэл байдаг. Олзын хэрэгшилэгшэдэй хойноhоо хиналта үргэлжэ шалгуулэгдэхэдээ, элдэб онол зааануud хэрэглэгдэдэг юм байна. Худалдаа наймаанай газарнуудаар ходо шалгалта явагдаг, радио, телевидени ба газетэнүүдтэ худалдаа хэхэ талаар мэдээсэл үгэhэн хүнүүд зарим ушарта шалгагдадаг, аэропорт, түмэр харгын вокзал болон бусад станцинуud дээрэ эд бараанай ерэхэдэ, мүн лэ шалгалтануud үнгэргэгдэдэг байна. Налогово полицитай, Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын албануудтай хамта эмхидхэгдэдэг эдэ шалгалтануудай дүнгөөр байгша оной 1-дэхи кварталда 775 хүндэ яла тохогдожо, 127,5 миллион түхэриг бюджедтэ оруулагдаа. Тиихэдэ хари гүрэнүүдэй 451 миллиардынь нютагай бюджедтэ орohон байха юм. Үлэ онтой сасуулаад харабал, нэг тоомнай 31,5 миллиард түхэригөөр нэмээ. Теэд федеральна бюджедтэ орохо алба татабариин хэмжээнэй бүргэн түсэблэгдэhэн hураггүй бага. Энэ талаар хараалагдаhан түсэбэй тооцоолуулэгдээгүй ушар болгагааниинь гэхэдэ иимэ: алба татабариин талаар байhан дунданууудай түлөө өгөгдөhөн ялын мүнгые саг бүрэ түлүүлхэгүй гэhэн республикын дээдын шүүхэ зааануудай байгша оной июлиин 1-дэ абтаhан шийдхэбэри, налог түлэгшэдэй өгөгдөгүй 7,7 миллиард түхэриг, мөн оршогүй худалдаа предприятинуудай тоогой олон болго.

Бюджедэй түлбэри хүлиншуулха талаар республикын алба татабариин зааануud горитойхон ажал бүтэлгэл байдаг. Олзын хэрэгшилэгшэдэй хойноhоо хиналта үргэлжэ шалгуулэгдэхэдээ, элдэб онол зааануud хэрэглэгдэдэг юм байна. Худалдаа наймаанай газарнуудаар ходо шалгалта явагдаг, радио, телевидени ба газетэнүүдтэ худалдаа хэхэ талаар мэдээсэл үгэhэн хүнүүд зарим ушарта шалгагдадаг, эрхэтэн аралжаа наймаа хэжэ олohон олзо бариишаhаа 159,8 миллион түхэриг түлбэри түлэхэ баатай болоо hэн.

Тиибэшье олзо оршоёо нюуха hэдэлгэнүүд олон байха юм. Илангаяа, тусхай зүбшөөлгүй хүнүүд, хонжоо наймаа багаханаар эрхилэгшэд хаанашье бүридэлдэ ородоггүй. Теэд зарим "бэрхэшүүл" зүбшөөлтэйшье haa, хуурмаг дансануудые бэлдээд, худалдаа наймаанайнгаа дүнгүүдые, хии доогуур бэшээд, алба татабариhаа "алад" гараха hанаатай байдаг. Түүлэй үедэ иимэ ушарнуud элирүүлэгдэжэ, хэмжээнүүд мүнөө абтана.

Алба татабариин мүнгэнэй бюджедтэ бүримүhэн орохо хэрэгтэ банкнуудай нүлөө ехэ. Жэшээнь, мүнөө Буряад Республикадахи гүрэнэй алба татабариин зургаануудай бүридэлдэ банкнуудай 84 эмхи тоологдоно.

Гүрэнэй бюджедэй түлбэриие саг соонь бэелүүлхэ талаар тэдэнэй ажал ходо шалгагдажа байдаг, үдэр бүриин хиналта бии. Тиибэшье энэ хугасаада 17,1 миллиард түхэригэй бюджедэй түлбэри саг соогоо ороогүй гэжэ элирүүлэгдээ. Үнгэрhэн 6 hарын дүнгөөр 1,2 миллиард түхэригэй яла эдэл ушарнуудаар тохогдohон байна. Бюджедэй түлбэри ондоо шэглэлээр хэрэглэжэ, банкнуудай олohон 107,8 миллион түхэригэй олзо hөөргөө бусаагдаа, 14,3 миллион түхэригэй ялые зэмэтэ нюурнуud түлөө. Иимэ баримтануud "Мосбизнесбанкын" Буряадай дирекцидэ, "Октябрьский" гэжэ коммерческэ банкда, "Ород-Азиин" банкын Буряадай филиалда, Пакбанкда болон бусадта элирүүлэгдэhэн байна.

Мүнөө Федеральна албанай налогово полициин управленидэ дамжуулагдаhан алба татабариин ба тоологдohон яла, пениин талаар 924 тогтоол бии. Бүхы дээрээ - 139,3 миллиард гаран түхэригэй яла эндэ тоологдоно.

Гэхэтэй хамта, алба татабариин хүдэлмэрилэгшэдэй ба предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй хани холбоотой хүдэлhэнэй ашаар Улаан-Удын ЛВРЗ - 35, АО "Бурятэнерго" 23 миллиард түхэригэй бюджедэй түлбэри казначейскэ уялгануудай үнэтэй саарhаар хаажа шадаhан байна. Теэд зарим предприятинуud иигэжэ хамтаран ажалаа ябуулхын орондо "худал хуурмагай" харгыда ородог заншалтай байха юм. Жэшээнь "Таксимогражданстрой" гэжэ акционернэ бүлгэм 1,2 миллиард түхэригэй казначейскэ уялгын үнэтэ саарhа абабашье, тэрэнээ алба татабариhаа сүлөөлэлгын хэрэгтэ хэрэглэнгүй. Москва хотын "Российский кредит" гэhэн коммерческэ банкда "Мостак" гэжэ хизаарлагдаhан харюусалгатай бүлгэмэй счёдто оруулhан байна. Тиигээд тус акционернэ бүлгэмэй директор М. Х. Галеев худэлмэришэдтөө салин хулhэ түлэхээ энэ банкhаа 765 миллион түхэриг абаа. Эдэ бүгэдэ алба татабари түлэлгэhөө хулжаха гэhэн hэдэлгэ гээд сэгнэгдэнэ. Мүнөө энэ ушараар мүрдэлгэ эхилэнхэй.

Алба татабариин үүргэ удхань жэл ерэхэ бүри үргэдэжэ, саашаа эрилтэнь үшөө ехэ болохоор хүлеэгдэнэ. Энэ талаар байhан арсалдаата олон асуудалнуud шэнэ Налогово Кодексын гарахада, үсөөрхэшье бэзэ. Эдэ болон ба бусад асуудалнуудта тус конференци үнгэргэhэн Буряад Республикадахи алба татабариин зургаанай начальнигай орлогшо А. Ю. Налётов, таhагуудые даагшанар О. И. Михалёв, И. А. Тулохонов, хэблэлэй албанай хүтэлбэрилэгшэ Л. Д. Доржиев гэгшэд харюусаа.

Тиихэдэ налогово инспекциин байдал тон hайн, мүнгэ эндэ hайн абадаг, арга боломжонуудынь, эрхэ эрилтэнь ехэ гээд олон зон hанадаг. Эрхэ эрилтын талаар зүбшье юм бэзэ, теэд бэшэ байдалынь бусад эмхи зургаануудай байдалhаа балай илгараагүй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Салин хулhэн эндэ мүн лэ оройтожо, арай - шамай гэжэ абтадаг, салинай дунда хэмжээн бэшэндэл адли. Мүнгэ зөөриин үгы дээрэhээ элдэб олон түлэлгэнүүд саг соогоо хэгдэнэгүй. Жэшээнь, Яруунын, Баргажанай аймагуудай алба татабариин зургаануудай телефонуud худэлнэгүй, Улаан-Удын Октябрьска районой инспекцидэ зайн галай утаhан "таhалагдахаар" болоо гэhэн hураггай, мүн Железнодорожно районой инспекци, хотын ногоон базаар дээрэ байдаг налогово бүлэгэй байдалнуud hайн бэшэ. Советскэ районой инспекциин байрануud бага, зарим таhагуud соо 3-4 хүн hуудаг, эрьелдэхэшье зай үгы гэхэhээ эхилээд, дутуу дунданууд олон, шиидхэхээр асуудалнуud бии. Хэдэн зуун миллиардаар мүнгэ гүрэнэй бюджедтэ оруулжа байдаг зургаан, мүнөөдэр иимэ байдалгай байнал даа. Энэл талаар байдал hайжаруулха гэhэн Б. Н. Ельцинэй захиралта биил, теэд тэрэнэй хүсэндөө хүрэхэнь, бэелүүлэгдэжэ захалхань хэзээ юм, мэдэгдэнэгүй. Тиибэшье, гүрэн түрын шухала энэ албан, ажалаа урагшатайгаар ябуулжа байнхай гээд онсолон тэмдэглэе.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Буряад Республикын гүрэнэй алба татабариин албанай хүдэлмэрилэгшэд журналистнуудай асуудалнуудта харюусана.

Зүүн гарhаа: Л. Д. Доржиев, А. Ю. Налётов, О. И. Михалёв, И. А. Тулохонов.

М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Дэлгүүрэй үнэ сэнгүүд

ХАЙШАА ХҮБИЛБАБ?

Хотын түбэй дэлгүүр дээрэ зөөгдөhөн эдеэ хоолой зарим зүйлнүүдэй үнэ сэн үнгэрhэн сарайн үдэр ямаршуу байгаб гээд адаглаад харабал, Илангаяа нютагтаа ургуулжа абадаг энэ жэлэй ургаса яhала албэгэр асарагдаба. Хүн зоной мүнөөдөө хэрэглэхэ гол зүйлнүүдыень абаад, тэдэнэй сэнгүүд тэрэ үдэр хайшаа түбилбаб гээд шэнжэлэн үзэхэдэ, **мяхан болон мяханай зүйлнүүд** урданайхидал адли албэг дэлбэгээр наймаанда табигдаhан байха юм. Тусхайлан үзэлбэл, акционернэ "Горкоопторг" бүлгэмэй зүгhоо асарагдаhан үхэрэй килограмм мяханай сэн 16000, гахайн мяхан 17500 түхэригөөр хотын шиhэуургшадта дурадхагдаба. Полициин эхинэйхидэ орходоо, гахайн мяханай сэн 1000 түхэригөөр доошолhон байна.

Үмсэhөө орohон үхэрэй, гахайн мяхан, юрэдөөл, хаа аанагүй элбэг. Жэшээлхэдэ, үхэрэй килограмм мяхан 14000-22000 (энэ hарын эхинэйхитэй сасуулхада, дээдэ захын сэнгынь 2000 түхэригөөр доошоо ороо), гахайн мяхан 16000-20000, гол түлэб 17000-18000 (1000 түхэригөөр сэнгынь доошоо бүтээ), гахайн дабhалагдаагүй гадар өөхэн 15000-16000 (3000 түхэригөөр доошолоо), гахайн дабhалагдаhан гадар өөхэн 22000 (1000 түхэригөөр доошоо ороо), мориной мяхан 10000-15000 (1000 түхэригөөр доошолоо), хониной мяхан 17000, нэгэ толгой амиды хонин 230000-250000, тахяагай гуя мяхан 12500 түхэригөөр худалдааида табигдаа. Энэ үдэр тахяагай мяхан наймааида байгаагүй. Үхэрэй гэдэhэ доторой, тархи болон тагалсагай сэн тэрэл хэм соогоо үлэбэ.

Улаан-Удын мяханай комбинадай мэдэлэй киоскнуудта колбасануud болон мяханай бусад зүйлнүүд энэ үдэр асарагдабагүй. Нэгэл киоскдонь үбсүүнэй мяхан 29700 түхэригөөр наймаалагдаа. Харин акционернэ "Горкоопторг" бүлгэмэй мэдэлэй киоскдо 9 зүйлэй колбаса зондо дурадхагдаа, ута унжагай оошор татаа. hайн шанартай, өөхөөр баян "докторская", "русская" сортын колбасагай сэнгынь 30100, "конско" сортын эгэл үнэгүйнь 23800, сосиска 28100, сардельке 26100, гахайн дабhалагдаhан гадар өөхэн 18000 түхэригтэ байгаа гэхэ гү, али балай хубилалта болоогүй.

Үмсэhөө орohон үбсүүнэй мяхан 29000, татаhан мяхан 35000-38000, буженинэ 42000, карбонат 44000, ветчина 36000, бекон 34000, гахайн дабhалагдаhан гадар өөхэн 26000, бэшэ зүйлэй колбасануud 30000 түхэригтэ хүрэбэ. Эндэ балай тиимэ гэхээр hэлгэлтэ болобогүй.

Загаhанай зүйлнүүд урданайхидал адли баhал элбэг. Илангаяа дабhалагдаагүй омоли (8000-10000), багашагаар дабhалагдаhан омоли (12000-15000), хүйтөөр сонгоогдohон омоли (21000-25000) элбэгээр асарагдажа табигдаа. Хүйтөөр сонгоогдohон, дабhалагдаагүй горбушын, дабhалагдаагүй минтайн, ялааганын сэн балай хубилбагүй. Зүгөөр дабhалагдаhан селёдкын сэнгэй дахинаа дээшэлжэ, килограммынь 15000 түхэригтэ хүрэхэдэнь, хүйтөөр сонгоогдohониинь 3000 түхэригөөр доошоо унажа, килограммынь 20000 түхэригтэ болohон байха юм.

Hүнэй зүйлнүүдhээ абаад харахада, хотын комбинадай дурадхаhан хахад литрэй шэлтэй hүн 2200, 250 граммаар амhарлагдаhан зөөхэй 3700, 250 граммай тоhолигтүй ээзгэй 2500, баhал иимэрхүү аад, 9 процент тоhолигтой ээзгэй 3700, хахад литрэй шэлтэй тараг 2500, хахад литрэй шэлтэй сүсэгы 3550, хахад литрэй снежок 2700, 100 граммай саахарлагдаhан ээзгэйтэй сыр 1500, малай килограмм тоhон 11300, "Буковинский" сортын хатуу сыр 23000, үмсэhөө наймаалагдаhан литр hүн 2500-3000, худөөгэй ээзгэй 7000-8000, худөөгэй зөөхэй 25000, киоскдо байhан малай тоhон 22000 түхэригөөр хотынхидто дурадхагдаа.

Огородой эдеэнhээ элбэг юумэн үгы. Энэ удаа тэдэнэй үнэ сэнгүүдынь нилээд hэлгүүтэй байгаа. Жэшээ хэлбэл, килограмм помидор 6500, чеснок 10000, hонгино 3500-4000, үгэрсэ 2600-5000, багашагаар дабhалагдаhан үгэрсэ 7000, капуста 5000-6500, мангир 5000, багса морхооб 4000, багса петрушка 3000, багса укроп 2000, энэ жэлэй хүнэг шэнэ хартаабха 30000, нёдондоной хүнэг хартаабха 20000, мүнөө жэлэй шэнэ нэгэ свёкло 3000 түхэригтэ хүрэнхэй.

Жэмэсhээ: килограмм яблока 15000-17000, персик 14000 (3000 түхэригөөр доошолоо), черешни 25000 (8000 түхэригөөр үнэгүй болоо), банан 10000, груша 16000, мандарин 20000, лимон 14000, арбуз 5000 (2500 түхэригөөр доошоо буугаа), дыни 8000 (6000 түхэригөөр доошоо оробо) түхэригөөр зондо дурадхагдаа.

Бэшэ зүйлнүүдhээ тахяагай хоёрдохи категориин үндэгэн гансал наймаанда табигдахадаа, арбаниинь 7000, зүгын килограмм тоhон 25000 (2000 түхэригөөр дээшэлээ), элhэн саахар 3800-4000, стакан малина 1500, стакан хара нэрhэн 4000, стакан зэдэгэнэ (клубника) 3000 түхэриттэ байгаа юм.

Редакциин социально-экономическа таhаг.

БАГА ОЛЗЫН ХЭРЭГ ЭРХИЛЭГШЭДЭЙ ХҮГЖЭЛТЫН РОССИН ЭБЛЭЛЭЙ РОССИН ПРЕЗИДЕНТДЭ, РОССИН ФЕДЕРАЦИИН ФЕДЕРАЛЬНА СУГЛААНДА, РОССИН ПРАВИТЕЛЬСТВАДА, РОССИН ФЕДЕРАЦИИН СУБЪЕКТНҮҮДЭЙ ЗАХИРГААНУУДАЙ ТОЛГОЙЛОГШОДТО

ХАНДАЛГА

Москва хото 1996 оной майн 30

Мүнөө үедэ Росси гүрэндэ ажаһуугшадай гурбанай нэгэ хубинь олзын хэрэг эрхилнэ. Хэдэн зуугаад мянган бага предприятинуудай миллион гаран ээзэд хадаа үйлэдбэри эмхидхэн хүдэлдэг, дэлгүүрэй харилсаа дэмжэн, ажал хэрэгээ эрхилдэг, олониитын хүгжэлтые тогтонижоруулан үргэн һэргэхэ гэжэ оролдодог, урагшаа һанаатай хүнүүд байха юм.

Хубилган шэнэдхэлгые бүхы шатада олзын хэрэг эрхилэлгэ, экономикын, урган хүгжэжэ байһан гансал һалбари болоно. Нютагай дэлгүүрэй эрилтэнүүдтэл үндэһэлэн, тус һалбари ажалаа ябуулдаг гэжэ олондо мэдээжэ.

Тэдэ мүнөө Росси гүрэндэ, бага олзын хэрэг эрхилэгшэдэй саашанхи хүгжэлтэ, ажал ябуулгань тон хүндэ байдалда оронхой. Хэрбээ гүрэнэй зүгһөө дэмжэлтэ ба туһаламжа үзүүлэгдээгүй болобол, экономикын олзотой энэ һалбари үгы боложошье магад. Тиимэһээ, Россин бүхы регионуудта тус һалбариие хүгжөөхын түлөө, эдэбхи үүсхэлтэй хэмжээ ябуулганuудые бэлүүлхэхэрэггэй гэжэ бидэ үзэалнабди. Мянган хүн бүхэнэй тоогоор тус тустань 25-30 бага предприятинуудые һаяын үедэ байгуулжа шадабал, ажалай шэнэ һуринууд бии болохо байгаа, ажалгүйшүүлэй тоо эрид үсөөрхэ һэн. Энэ хэрэгэй дары түргэн бэлүүлэгдэбэл, экономикын хүгжэлтэдэ ямар ехэ нүлөө үзүүлэгдэхэ байгааб, региональна бюджедүүдэй түлбэри улам һайжарха бэлэй.

Эдэ бүгэдые бэлүүлхын түлөө Россин Федерациин субъект бүхэн гус асуудалаар хүдэлхэ гүрэнэй тусхай программатай байха ёһотой гэжэ бидэ тоолонобди. Эдэ программануд соо бага олзын хэрэг эрхилэлгын хүгжэлтэдэ гүрэнэй талаһаа һомологдохо мүнгэн хараалагдажа, тэрэнэй хэмжээн нютагай бюджедэй бүхы гаргашын 0,5-1 процентнь байха зэргэтэй.

Тиихэдэ "Россин Федерациин бага олзын хэрэг эрхилэгшэдые гүрэнэй зүгһөө дэмжэхэ талаар хойшолуулагдашагүй хэмжээнүүд тухай" Россин Президентын 1996 оной апрелиин 4-дэ абаһан Захиралта бэелүүлхэ гээшэ тон шухала. Энэ Захиралтада үндэһэлэн, 1996-1997 онуудта тус һалбариие дэмжэн, тэрэнэй хүгжэлтэдэ мүнгэн зөөри һомолжо эхилхэ хэрэгтэй.

Мүнөө тогтоһон байдалай гол түлэб 3 шэглэлдэ тон ехэ анхарал хандуулагдаха ёһотой гэжэ бидэ тоолонобди. Нэрлэбэл:

- мүнөө байһан предприятинуудай хэрэглэдэггүй байшангуудые бага предприятинуудай хэрэглэмжэдэ дамжуулан үгэхэ арга боломжонуудые олохо;

- бага олзын хэрэг эрхилэгшэдэй урда байһан элдэб һаалтануудые усадхаха;

- бага олзын хэрэг эрхилэгшэдһээ абтаһан алба татабариин бүхы мүнгые нютагай бюджедтэ үлөөхэ.

Эдэ бүгэдэ асуудалнуудые шиидхэбэл, "Баян регионуудһаа - баян Росси тээшэ!" гэһэн уряа бүримүһэн бэелүүлэгдэжэ эхилхэ, гүрэн түрымнай социально-экономическа байдал һайжарха гэжэ бидэ бата этигэжэ байһанаа мэдүүлнэбди.

"Бага олзын хэрэг эрхилэгшэдэй хүгжэлтын Россин эблэл" гэһэн Бүхэроссин ниитэ нэгэдэлэй 2-дохи съезд дээрэ абтаба.

ҺОНИРХОЛТОЙ, ТУҺАТАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Оршон тойронхи байгаалиингаа баялигуудые ашагтайгаар хэрэглэхэ болон экологиин талаар республикын гүрэнэй комитедтэ хэдэн үдэрэй семинар үнгэргэгдэбэ. Семинарта республикын аймагуудай, хотонуудай байгаали хамгаалха бүлгэмэй инспекторнүүд хабаадалсажа, тоосоо хэһэн, дүй дүршэлөө хубаалдалсаһан байна.

Семинарай түрүүшын үдэр тус комитедэй түрүүлэгшэ В. Е. Гулгонов үгэ хэлэхэдээ, Буряад Республикын байгаали хамгаалагшадай үнгэрөөд байһан хахад жэлэй туршада ямар һайшаалтай хэмжээ ябуулганuудые хэһэн тухай дүн гаргаһан, гүрэнэй комитедэй саашанхи хүдэлмэри тухай сугларагшадта дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгөө. Энээнһээ гадна комитедэй таһагуудые даагшад, мэргэжэлтэдэй хөөрөөн олоной анхарал татаа. Илангаяа Байгал далайгаа арюун сэбэр байлгаха талаар Федеральна комплексно программые бэелүүлхын тула ямар хэмжээ ябуулганuудай хэгдэжэ, эмхидхэгдэжэ эхилһэн тухай, мүн үйлэдбэриһөө гараһан үлэгдэлнүүдые аша туһатайгаар хэрэглэхэ болон хото городууд, һуурин тосхонуудтахи промышленна предприятинуудай, автотранспортна хэрэгсэлнүүдэй бидэнэрэй амилдаг агаарые бузарладаг болон бусад шухала удха шанартай олон асуудалнуудта анхарал хандуулагдаа.

Семинарта хабаадагшад хойто үдэрынь Буряад Республикын гүрэнэй комитедэй ээлжээтэ коллегиин хүдэлмэридэ хабаадалсажа, Түгнын шулуун нүүрһэ малтан абадаг уурхайн коллективэй оршон тойронхи байгаалияа хамгаалха асуудалда анхаралаа муугаар хандуулдаг байһые шүүмжэлэл хэжэ, һанамжануудаа хэлээ.

Һүүлээрнь хүдөө нютагуудһаа ерэһэн хүдэлмэрилэгшэдтэй "түхэреэн шэрээ" эмхидхэгдэжэ, нютаг бүхэндэ байгаали хамгаалха хүдэлмэриие яагаад һайжаруулаа һаа, һайн байхаб гэһэн тэдэнэрэй һанамжа, дурадхалнуудые шагнажа, шухала удха шанартай хэмжээ ябуулганuудые хараалба.

Республикын байгаали хамгаалха албанай түлөөлэгшэд Түнхэнэй аймаг ошо[illegible] семинарайнгаа хүдэлм[illegible] үргэлжэлүүлһэн байна. Эд[illegible] Түнхэнэй национальна пар[illegible] саашанхи зорилгонуud т[illegible] мэдэжэ, үнэтэй, сэ[illegible] дурадхалнуудые оруулһан б[illegible]юм. Түгэсхэлдэнь хабарай [illegible] түймэртэ хохидолдо орохо[illegible] аймагай хүн зондо матер[illegible] туһаламжа үзүүлэгдэ.

- Хэдэн үдэрэй турш[illegible] үнгэргэгдэһэн энэ семи[illegible] аймагуудай, хотонуудай байг[illegible] хамгаалха бүлгэ[illegible] хүдэлмэрилэгшэдтэ горитох[illegible] туһа нэмэритэй, һонирхо[illegible] туһатайшье хөөрэлдөөн бол[illegible] үгэхэнь дамжаггүй. И[illegible] хөөрэлдөө үнинэйл эмхид[illegible] байгаад, одоол энэ эрмэл[illegible] һаял бэелүүлбэ гээшэ[illegible] Саашадаашье иимэ[illegible] хөөрэлдөө, дүй дүрш[illegible] аңдалдалгын семинар, зүй[illegible] үнгэргэжэ байхаар хараална[illegible] - гэжэ тус комитедэй түрүүл[illegible] В. Е. Гулгонов семина[illegible] түгэсхэлдэ хэлээ.

Т. БАДМА[illegible]

ХЭМЖЭЭНҮҮД ХЭЗЭЭ АБТАХАБ?

Буурал Саяанай хойморһоо бурьялан урдадаг, Буряад орондоо ба холо ойгуур сууда гараһан Түнхэнэй "Аршаан" курортын оршон байгаали "аюулда" оронхой гээд эндэ һая үнгэрһэн экологиин талаар Буряад Республикын гүрэнэй хорооной зүблөөн дээрэ һанаа зобонгёор хэлсэгдэбэ. Тус курортын байрануудые ашаглалга, илангаяа котельнэ болон пилорамын мүнөөнэй байдал олоной һанаа зобооно. Тоно түлишын зүйлнүүд, аршаандa амарагшадай хэрэглэһэн уһан Хэнгэргэ горхон руу сэхэ урдажа ороно. Аршаан тосхоной оршон байгаалишье гам хайрагүйгөөр хэрэглэгдэнэ. Эдэ бүгэдые һайн мэдэжэ байгаад, экологиин талаар аймагай инспектор Б. Б. Бандеевэй ямаршье хэмжээ абадаггүй байһаниинь гайхалтай.

Тиихэдэ "Аршаан" курортын хүтэлбэрилэгшэд мүнгэгүйдөө шалтаад, мүн лэ мүртэй юумэ хэдэ[illegible] байһаар. Гэхэтэй хамта, аршаандa амардаг хүнүүд[illegible] тоо жэл бүри үсөөн болодоггүй. Тиимэһээ б[illegible] бэшэ мүнгэн курортын тоосоондо орожол бай[illegible]юм. Энэ жэл курортын байрануудые бол[illegible] хэрэгсэлнүүдые һэльбэн шэнэлэлгэдэ 1,6 милли[illegible] түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдана.

"SOS" гэжэ аюулай мэдээе шангаар дуулг[illegible] саг ерээ, энэ байдал һайжаруулха талаар [illegible] хэмжээнүүд абтаха ёһотой", - гэжэ зүблөөн[illegible] хабаадагшад тэмдэглээд, тусхай хэмж[illegible] ябуулганuудые хараалһан шиидхэбэри абаа[illegible] Элирүүлэгдэһэн дутуу дунданууд байгша онох[illegible] октябриин 1 болотор усадхагдаха ёһотой гэ[illegible] тэрээн соонь хэлэгдэнэ.

В. ШАГДУР[illegible]

Социальна асуудал шэнжэлэгдэнэ

БУРЯАД ОРОНОЙ БАЙДАЛЫЕ ХАРУУЛЬҺАН БРОШЮРА ХЭБЛЭГДЭБЭ

Дэлгүүрэй харилсаагаар ажаһуудаг болоһон сагта юрын ажалша хүнүүдэй, наһатай болон үбшэн үлбэр зоной, олон хүүгэдтэй айл бүлэнэрэй ажабайдал һүүлэй үедэ илангаяа муудажа байна. Буряад Республикын Арадай Хуралай үүсхэлээр Буряад ороной социально-экономическа политическэ шиидхэгдээгүй зарим асуудалнуудаар Захаамшай, Ивалгын, Кабанскын, Прибайкалиин, Түнхэнэй аймагуудаар ба Улаан-Үдэ хотодо социологическа асуулта хэгдэһэн байгаа. Энэ асуултын дүнгөөр Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо, психологиин эрдэмэй доктор, профессор А. Д. Карнышевай хүтэлбэри доро тус брошюра хэблэгдэн гаргагдажа, депутадуудай үзэмжэдэ табигдаба.

Республика дотор тохёолдоһон бэрхэшээлтэ байдалда тодорхой сэгнэлтэ үгэхэ, Арадай Хуралай депутадуудай ба комитедүүдэй ажал ябуулгада асуултын баримтануud тон хэрэгтэй болохо гэһэн зорилго автор урдаа табиһан байха юм. Энэ хэрэгтэнь психолог-практигуud, Буряадай гүрэнэй университедэй студентнэр-психологуud хабаадалсажа, ехэ ажал ябуулба. Тус университедэй аспирантнуud Э. Данханов, Г. Корытова, социально-экономическа лабораториин хүдэлмэрилэгшэд энэ асуулта эмхидхэжэ, абтаһан баримтануудыень һүүлдэнь буйлуулжа, "эдеэн" болгоһон байна.

Өөһэдыгөө хүтэлбэрилхэ шухала асуудалаар анкетын асуултада бүхыдөө 1794 хүн хабаадалсаа. Тэрэнэй 829-ниинь хүдөөгэй, 476-ниинь аймагуудай түб һуринуудай, ажалша посёлогуудай, 445-ниинь хотын улад болоно. Үндэһэ яһатанай илгаань хайшааб гэбэл, 702 буряад, 1063 ород, 34 бэшэ ондоо яһатан хабаадалсаһан байха юм. Эрдэм болбосоролоорнь абажа харахада, 209 хүн эхин болон хүсэд бэшэ дунда, 379-ниинь юрэнхы эрдэмэй дунда, 563 хүн тусхай дунда, 668-ниинь дүүргээдүй дээдэ ба дээдын мэргэжэлтэй улад болоно. Ажал хүдэлмэреэрнь шье абахада, 364 хүдэлмэришэн ба бусад һалбаринуудай хүдэлмэрилэгшэд, 118 колхозник, фермер ба совхозуудай ажалшад, 55 предприятиин хүтэлбэрилэгшэд, гүрэнэй эмхинүүдэй 277 алба хаагша, 276 багша, врач, соёлой хүдэлмэрилэгшэ, 259 пенсионер, ажалгүй 119 хүн.

Тэрээнһээ гадуур залуушуулай асуудалаар баһал асуулта хэгдээ. Энээндэ 1066 хүбүүд, басагад хабаадаба.

Асуултын дүнгөөр харахада, һураг даһан 1709 хүнэй олонхинь мүнөө хүндэшэг байдалда ажаһууна. Тусхайлан хэлэбэл, 23,9 процентнь одоол гуйраншадай тоодо, 16,4 процентнь үгытэй ялуу байдалда, 49,3 процентнь абиртамаар аад, тэсэхээр эрхэ байдалда, 10 процентнь һүнгэ шадалтай, зүгөөр үлүү гараһан юумэн үгы, 0,5 процентнь яһала бараг шадалтай, 1,0 процентнь ямаршье юумээр ядаагүй баян хүнүүд болоно. Дээрэ үгтэһэн баримтануудһаа һабагша татан, нарын салин хүлһэниинь ямаршуу юм ааб гэхэдэ, 42,1 процентнь һарадаа 200 мянган түхэриг хүрэтэр, 22,7 процентнь 200-һаа 300 мянган түхэриг, 14,7 процентнь 300-һаа 500 түхэриг, 7,2 процентнь 500-һаа 1 миллион түхэриг, үлэгшэ 2 процентнь 1 миллионһоо дээшэ түхэриг салин абана.

Мүнөөнэй экономическа байдал илангаяа багшанарай, медицинскэ ба соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй, ажалгүйшүүлэй, юрын хүдэлмэрилэгшэдэй, пенсионернүүдэй, колхознигуудай ба совхозой ажалшадай, гүрэнэй эмхинүүдэй алба хаагшадай байдалда ехэл муугаар нүлөөлөө.

50-һаа дээшэ наһатай хүнүүдэй байдалынь бага зэргэ тогтонижоронги гэжэ диаграмма хараад ойлгохоор. Зүгөөр эды болотороо нөөсэлһэн материальна арга шадалынь тулюуршаг, мүнөөнэй сагта бээ тэдхэжэ гарахань баһал хүшэрхэн.

Республикын олонхи зоной ажабайдалда 1995 он ехэл муугаар нүлөөлөө гэжэ эндэһээ мэдэжэ абахаар. Энэ жэлдэ дэлгүүрэй реформо бэелүүлхэ хэрэгтэ зарим хубилалтануud боложо байнхай. "Росси гүрэн дотор дэлгүүрэй экономико дэмжэнэ гүт" гэһэн асуудалда харюусаһан хүнүүдэй 33,8 процентнь дэмжэнэгүйбди, манай гүрэн энээндэ бэлэн бэшэ гэһэн харюу үгэбэ. "Һаядаа танай материальна байдал һайжарха гэжэ һанаһа гүт" гэһэн асуудалда 23,4 процент хүн, хэрбээ орон доторхи байгуулалтын хубилаа гээшэ һаань, иимэ бодомжо бии болохо гээд харюусаба. Асуултада хабаадаһан 40 процент хүнүүд ерээдүйгөө һайн тээшээ хубилха гэжэ балай найданагүй.

Буряад орон нэн түрүүн аграрна республика болодог хадаа газарай асуудал мүнөө ехэл хурсаар табигданхай гээшэ. Эндэ хоорондоо нягта холбоотой гурбан асуудал бии. Нэгэдэхээр, тусхай эзэнтэй байхадаа, газар ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэгдэхэ асуудал. Хоёрдохёор, газараа элдэбын участогуудта хубаарилжа, үмсын болгохо асуудал. Гурбадахяар, газар элдүүрилхэ элдэб түхэлэй таряашадай ажахынуудые саашадань хүгжөөхэ асуудал.

"Газар мүнөө хэр эзэн ёһоор хэрэглэгдэнэб" гэһэн асуудалда харюусаһан 27,8 процент хүн колхоз, совхозуудай газар дээрэ бодото эзэн үгы гэжэ хэлээ. Ажахынуудай мэдэлэй газарай ашаг үрэгүйгөөр хэрэглэлгэдэ элдэбын шалтагаануud нүлөөлдэг юм байна. Тусхайлбал, промышленна болон худөө ажахын продукци худалдажа абалгын сэнгэй һэлгүүһээ, хуушаржа һалаһан техникэһээ, минеральна үтэгжүүлгын үгы дээрэһээ, малда нэмэлтэ тэжээлэй үнэтэй байһанһаа, тоно түлишын, бензинэй, соляркын үнэтэйнөө болоно.

Фермернүүдэй ажахынуудта бодото туһаламжын үзүүлэгдэдэггүй байһанһаа, тэдэнэртэ үгтэһэн газар баһал ашаг үрэгүйгөөр хэрэглэгдэнэ гэжэ эндэ үргэнөөр бэшэгдэнхэй.

"Үмсэдэ газарай участогуудые таһалжа үгөөд, һүүлдэнь худалдаха, арендэдэ гү, али зээлеэр үгэхэ тушаа Хуули абалгые хэр дэмжэнэт" гэһэн асуудалда 66,7 процент хүн бууса шадарай участогуудые, 5[illegible] процентнь саад болон дачануудай [illegible] 27,7 процентнь худөөгэй таряалан, [illegible] сабшалангуудые, 9,3 процент[illegible] промышленна предприятинуудта г[illegible] таһалжа үгэхыень дэмжээ. Харин [illegible] хабаадаһан хүнүүдэй 31,4 процент[illegible] худөөгэй таряалан, нута сабшалан таһа[illegible] үгэхэгүй гэжэ ехэтэ буруушааһан бай[illegible]

Энэ брошюрын бүлэгүүд до[illegible] "өөһэдыгөө хүтэлбэрилхэ арга боломж[illegible] хэрэглэхэ, налог, өөһэдыгөө хангаха а[illegible] нөөсэнүүд, зандарган ба политиче[illegible] байгуулгада ямараар ханданат" гэ[illegible] асуудалнуудта дэлгэрэнгы харюу[illegible] үгтэнхэй. Жэшээлхэдэ, "Президе[illegible] Правительствада, Арадай Хуралда ямар[illegible] ханданат" гэжэ асуухада, үнгэрһэн жэ[illegible] апрель һарада һураг даһан хүнүүдэй [illegible] процентнь, һайн сэгнэлтэ үгэжэ бай[illegible] аад, жэлэй һүүлдэ болоходоо, 38,3 проце[illegible] иимэ сэгнэлтэ үгэбэ.

"Арадуудай хооронд[illegible] харилса[illegible] тухай Арадай Хуралай социаль[illegible] психологическа лаборатори таба [illegible] асуулта хэһэн байна. Гурбан асуу[illegible] дүнгүүдые абажа харахада, 90 процент [illegible] республика дотор арадуудай хоорон[illegible] харилсаан яһала таарамжатай шэнж[illegible] гэжэ тэмдэглээ.

Түгэсхэлдөө ямар тобшолол хэл[illegible] гэхэдэ, үнгэргэгдэһэн энэ асуулта гол [illegible] республика доторхи мүнөөдэрэй байда[illegible] илангаяа социально-экономическа [illegible] политическэ, мүн нютагуудай өөһэдэ[illegible] хүтэлбэрилхэ асуудалнуудые элирүү[illegible] тодоруулха шэнжэтэй хүдэлм[illegible] ябуулагдаа гэжэ онсолхоор. Брошю[illegible] зарим бүлэгүүд соо тодорхой тобшолол[illegible] лурадхалнуud бии.

Республика доторхи, мүн зар[illegible] нютагуудай социально-экономическа о[illegible] байдалые шэнжэлэн үзэхэ, энэ х[illegible] байдалһаа яагаад гараха арга бэдэрхэ г[illegible] зорилго автор урдаа табяа бшуу.

Д. ДОНДОК[illegible]
манай [illegible]

Манай айлшан

МУУ ХАРГЫhАА МУЛТАРХА АРГАТАЙБДИ

Тэрэсгэн Ази түбиин бөөнэр, удаганууудай расхоорондын ехэ хуралдаан Улаан-Үдэдэ боложо үнгэрөө гэhэн мэдээсэл газетэдээ болилжо, үргэн олон нютагшадаа танилсуулhан байгаабди. Зүгөөр энэ хуралдаанда хабаадаhан гэри гүрэнүүдэй 40-өөд үлөөлэгшэдhөө гадна, Россин Федерациин область, хизаарнуудhаа бөөнэр, удаганууд ерэhэн байгаа. Айлшадай дэргэнтэй — Хакасай Республикын бөөнэр, удагануудай түбэй булгэмэй түрүүлэгшэ, доктор Т. В. Кобежиковатай уулзажа, хэдэн асуудалнуудые hуража үзэhэн байнабди.

—Татьяна Васильевна, манай республикада хэдэн бөөнэр, удаганууд бологдоноб? Бүлгэмтнай хэдэнhээ бии болоhон гэшэб?

—Танай республикада ниидхэгдэhэн расхоорондын ехэ хуралдаанда уригдажа хэндээ аргагүй баяртайб. Манай республикада hаянай хуулагдаhан бөөнэр, удагануудай түбэй булгэмэй 11 үнhөө бүридэнэ. Эдэнhээ гадна республикын бүхэн нютагта нэгэ-нэгэ бөө, удаанhаа бүридэhэн сэбиитэд хүн зоной дунда ажажэ эхилэнхэй. Зүгөөр энэнэрэй эдэ хэмжээ хүлгые республикын хүтэлбэрилэгшэд тоожо үзэгүй. Энэ талаар танай республикада бөө, удагануудаа ехэтэ хүндэлдэг, хүндэдэг байhыень хаража, сэтгэдаа баясабабди. Манай булгэмэй гэшүүд республикынгаа холын нютагуудта ошожо, хүн зоной дунда мүргэл, тайлга нюусаар тооной үнгэргэдэг болонхой.

Урдандаа Красноярска хизаарай мэдэлэй автономито область байhанаа Хакасай Республика боложо мүндэлhөөр байгша ондо табан жэлэйнгээ ойн баярай үдэрые тэмдэглээ hэмди.

—Өөрөө хэзээнhээ удаган боложо, хүн зондо туhалжа эхилhэн байнат?

-Бага балшар наhанhаа бөө, удагануудай мүргэлые ехэл hонирхожо харахадуратайшье байдаг hэм. Юубгэхэдэ, минии эжынэр (эхын, эсэгын эхэнүүд) ехэ баабай шажан мүргэл хүндэлдэг, шүтэдэгшье байhан юм. Харин ехэ баабай хаана, юунэй болохоёо байhые уридшалан мэдэжэ, хүн зондоо хэлэжэ, hэргылэмжын мүргэл, тайлга үнгэргэдэг байhан юм. Би ехэ баабайнгаа эдэ бүхы нюусануудые дамжуулан абанхайб. Минии Байгал далайн эрьедэ мүргэл хэхыемни хараhан Монгол ороной заарин-бөө Цэрэн намда иигэжэ хэлээ hэн: "Татьяна, эхэ, эсэгынгээ аяар 7үе тооложо, абгалдай удаган болоhон байнат. Танай эндэ харуулhан удаганай эди шэди эдэ бүгэдые тобшолоо, гэршэлээ. Танда Бурхан тэнгэриин зарлигаар "дуурсаха удаган" гэhэн нэрэ зэргэ олгогдобо. Энээндэнь угаа ехээр баясажа, бүхы бөөнэр, удаганартаа доро дохин баярые хүргэнэб.

—Татьяна Васильевна, өорынгөө хүн зоной ажабайдал, ажаhуудал тухай богонихоноор хөөрэжэ үгыт. Республикын хүтэлбэрилэгшэд залуушуулай дунда хүмүүжүүлгын ямар хүдэлмэри ябуулнаб?

—Сэхыень хэлэхэдэ, hайрхахаар юумэн үгы. Манай ороной бүхы хүн зондол республикын хүн зоной ажабайдал үдэрhөө үдэртэ муудана гэхэ байнаб. Ажахы, предприятинуудай хүдэлмэришэд хэдэн hараhаа байтагай 3-4 жэлэй туршада салин хүлhэеэ абанагүй. Нютагай хүн зон үхэр малаа харууhалжа, амиды мэндэ ажаhууна. Харин өөртөө зөөригүй хүнзонгуйраншална, туражашье үхэхэ баримтануд үзэгдэнэ. Республика дотор ажаhуудаг 80 мянгаад хакас яhатанаа хайрладаг, шадаал hаа туhалха гэжэ оролдодог болонхойбди. Зүгөөрөөрынгөө арад зоной хүтэлбэрилэгшэдтэ хашуулжа байхада, баhал хүндэхэн ушарнууд дайралдана.

Залуушуул тухай хэлэхэдэ, эдэнэрнай ороной бүхы нютагуудта адли ажабайдалтай. Диилэнхи олониинь хүдэлмэри хэнэгүй, гансал архи уугаад, шуураа шааяа татана. Хэнэйшье мэдэhээр, түрэлхиднай 30 наhа гүйсэнгүй архи амандаашье хэдэггүй байhан гэжэ мэдэхэ шухала. Тиихэдээшье али нэгэн hайндэрэй найр зугаада нэрэмэл архиhаа ама хүрэгшэдынь хүрэжэ, үгынь үгы байhан гэе. Нэрэмэл архи оройдоол 14-16 градуста хүрэдэг байгаа. Мүнөө юун болоноб? 40 градусай хатуу харые гудамхиhан залуу хүнэй бэеhээ юун үлэхэ болоноб? Эдэнэрэй бүхы бэень hуларжа, муудажа захална, үбшэ хабшан дэлгэрнэ бшуу. Архи уухаяа болихол гээ hаа, нэн түрүүн бэеэ бариха, аргалха шухала.

—Татьяна Васильевна, hайн хөөрэлдөө хэhэндэтнай бүхы уншагшадай зүгhөө баярые хүргэнэб гээд баярааа хэлэе. Дахин уулзатараа баяртай!

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ хөөрэлдэбэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Заарин-бөө Цэрэн манай республикын "Хэсэ Хэнгэрэг" эблэлэй президент Н. А. Степановатай тайлганай үедэ хөөрэлдэнэ; Хакасай Республикын удаган Т. В. Кобежикова өөрынгөө бэлиг шадабари харуулна.

Н. ПУРБУЕВАЙ фото.

ДАША-ЛАМА ШЭРЭЭТЭЭР ТОМИЛОГДОО

Байгша оной июнь hара соо Хойморой дасанын шажантанай hүзэгшэтэнэй дундаатаар Буддын шажанай түбэй управлениин түрүүлэгшэ хамба-лама Дамба Аюшеев Хойморой дасанда шэрээтэр Даша-Лама Шаглахаевые томилбо.

Би Даша-Ламые hайнаар танидаг, тиймэдэг хадаа уншагшадтайгаа хуваасуулха хүсэлэнтэйб.

Шаглахаев Владимир Аюшеевич 1968 оной Түнхэнэй аймагай Хуурай-hубаг сомондо түрэhэн юм.

Нэгэдэхи классhаа арбадахи класс хүртэр hайнаар hураhан ба хүмүүжүүлгэ дүгэй hэн. Володя hургуулида hуража hурса үедөө түрэл hургуулиингаа болон "Восточные Саяны" ажахынгаа ажалда туршаhаа хүдэлжэ эхилhэн юм.

Арбан наhаяа гүйсэхэдөө, долоон гэhэн нэмертой хажуур гартаа барижа үбhэ хүрэжэ hураа. Долоон класс дүүргээд ажалдаа, үбhэ бэлэдхэхэ халуун хаhада ажашэдэй звеногой гэшүүн боложо, түрэл аймаhынгаа адууhа малда бүдүүн тэжээл бэлэдхэлсэжэ, Үүнгэ, Ойбой, Шарабуун, Ябжан гэhэн сабшалангуud дээрэ хүдэлжэ, үдэртөө намагай hобхо ногоое 80-90 соото сабшажа, аха нүхэдтөө хайгаардадаг бэлэй.

Хоймор нютагта үбhэнэй хүсэдөөр абтадагынь мэдээжэ ааб даа. Саяан үндэр дунын хормой дорохи намаг хорёод гектар талмай эзэлдэг. Тэндэ түрэлhэн үбhэшэд 80 процент ажалаа гаргаж хэжэ, сабшаhан ногоогоо үндэр гаргарта гаргажа хатаадаг заншалтай. Хэдэн үдэрэй туршада хура бороогой ехээр ороходо, сабшаланай үбhэн уhанда абтадаг. Тиимэ хүндэ хүшэр ажалда үхибүүд багаhаа ябалсажа, ажалай амтые hайнаар танидаг.

Гурбан hарын туршада ута түриитэй резиновэ сабхи үмдэжэ, хүлhөө hалгаангүй ябадаг заншалда ороhон байдаг. Володя хүбүүн энэшье ажалда түрүүшүүлэй нэгэндэ ябалсадаг байгаа.

Үбэлэй сагта хэшээлэйнгээ hүүлээр ажалша хүбүүн классайнгаа үхибүүдтэй Хуурай-hубагай hү hаалиин фермэдэ ошолсожо, тугалшадта, hаалишадта ажалдань туhалалсажа, тугал эдэлүүлэлсэдэг ба хорёо хашаа соохи наг шэбхэ гаргалсадаг hэн. Энэнhээ гадна Володя ажалай хэшээлдэ ехэл дуратайгаар ябажа, модо харуулдаха, түмэр тошиилдохо, үрэмдэхэ, хюроёдэхэ, харуулдаха станогуудые шудалжа, hайн шанартай детальнуудые гаргадаг hэн. Тэрэнэй уран гартанай кружогто ябажа дархалhан зүйлнүүдынь—автомашина, тракторнууд, самолёдууд, хүдөө ажахын машинануud, зайн галаар хүдэлдэг нааданхайнууд аймагай түб Хэрэн тосхондо үнгэргэгдэhэн выставкэдэ нэгэнтэ бэшэ табигдажа, ВЛКСМ-эй райкомой, пионернүүдэй байшангай Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдадаг бэлэй.

Владимир Шаглахаев 1982 ондо арбадахи класс эрхимээр дүүргэхэдээ, трактор агтые жолоодохо тракторист-машинист гэhэн үнэмшэлгэ гартаа абахадаа, ехээр баярлаhан юм. Удаань сэрэгэй уялгата албаяа дүүргээд, түрэл ажахыдаа жэлhээ үлүү саг соо хүдэлөө. 1987-1990 онуудта Улаан-Удын БМДК-да хүдэлжэ, уран дархан байhанаа гэршэлээ.

1991 ондо Ивалгын дасанай зууршалгаар Түбэд орон ошожо, hуража захалаа. 1992 ондо Хойморой дасанда практика гаража байтарнь, тэрэниие Санкт-Петербургын дасанда hурахыень эльгээбэ. Тэндэ тусхайта методикоор лама Данзан-Хайбзун Самаевай хүтэлбэри доро hуралсажа ябахадаа, эрхим hурагша гүүлээ hэн. Тэндэhээ ерэhээр Улаан-Удын Ахаларай түбтэ хүдэлбэ. Тиихэдээ Ахын аймагай дасанда ба Яхадай республикын Нерюнгри хотын Буддын шажантанай булгэмдэ практикаяа үргэлжэлүүлээ.

1994 ондо Санкт-Петербургын дасанда дахинаа ошожо, мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ ерээ юм.

Хойморой дасанай шэрээтэ Даша-лама түрүүшынгээ хурал июль hарын нэгэндэ үнгэргэбэ. Хуралда Түнхэнэй аймагай олон нютагай hүзэгшэд ба "Аршаан" курортдо амаржа байhан зон хабаадалсаhан байна.

Хуралай үнгэрхын урда тээ Даша-лама hүзэгшэдтэй уулзажа, дүтөөр танилсаа, ямар хурал үнгэргэхэ байhан тухайгаа, дасанай хожомоо ямар хүгжэлтэтэй болохо, мүн хаана hуража гараhан тухайгаа хөөрэжэ үгөө.

Мүнөө үедэ шэрээтэ Даша-лама бүлгэмэйнгөө устав тухай проект, саашадаа дасанайнгаа хүгжэн hалбархын тула түсэб табижа эхилээ.

Хойморой дасан анхандаа Хандагайтын дасан гэжэ нэрлэгдэдэг байгаа. Мүнөө "Аршаан" курортдо дүтэ хүдэлжэ байhан дасанhаа баруун тээшээ арбаад модоной зайда хадын хормой доро тэрэ баригдаhан байгаа. Юундэ Хандагайта гэжэ нэрлэгдэсэн гэхэдэ, анхандаа эндэ буга, хандагайнууд олоор байрладаг байhан гэшэ.

Б. БИРБАЕВ.

Буряадай Буддын шажанай түбэй эмхидхэгдэһээр 50 жэлэй ойдо

ЦАНИД hУРГУУЛИ ХЭРЭГТЭЙ

ТҮБЭД номой нангин удха ба оньhон ухаанииие ойлгожо тайлбарилхын тула, цанид hургуулиин гүн ухаанай (философиин) эрдэмые шудалжа абаха гээшэ тон шухала зорилго. Бусад номой үгэ, мэдүүлэлнүүдые (монгол, ород, англи г. м.) ондоо хэлэн дээрэ юрын үгэ мэдүүлэлнүүдээр гү, али удхаарнь оршуулжа, тайлбарилжа болохо ха юм. Тиихэдэ түбэд номые оршуулхын тула философиин гүн ухаанай оньhон тайлбари хэрэгтэй байдаг. Урда сагай дасан хүреэнэй ламанар, хубарагууд түбэд номые шудалхадаа, удхыень ойлгохо хэрэгтэ наналаа табидаггүй байгаа. Юрэнхыдөөл, түбэд номые түргөөр, hайнаар уншажа, сээжэлдэжэ hурахые оролдодог байhан юм. Тиигэжэ арад зонойнгоо ажабайдалда туhа хүргэжэ, тулиhан ядаhан хүниие аргалжа, гай тодхорhоо гаргахын тула бурханай ном уншажа, сан сэржэмээр арюудхажа, эм домоор эмнэжэ абардаг байhан гээшэ. Тэрэмнай гэлэн ламын гол зорилгонь болоно. Тиимэ hэн тула лама бүхэн арад зонойнгоо амгалан байдалай түлөө этигэлhээ эхилээд, арбан сахюусан, алтан гэрэл болон бусад номуудые уншажа hураха албатай байhан юм.

Урда сагта буддын шажанай Буряад орондо дэлгэржэ байха үедэ буряадай гуша гаран дасан хүрээгээр шойрой hургуулитай дасангууд яhала олон байгаа. Жэшээлхэдэ, Захааминай дасангуудта, Зэдын Булагай, Гэгээтэйн дасангуудта, Сэлэнгын Тамчын дасанда, Хорийн аймагай Эгэтын, Анаагай, Агын болон бусад дасангуудаар шойрой hургуулитай байгаа. Эдэ дасангуудай философиин hургуулида олон мянгаад хубарагуудта (залуу оюутадта) арбаад жэлээр гүнзэгы ухаанай оршуулгые, оньhон ухаанай тайлбариие заажа, дунда hургуулиин зиндаатай болгожо, гэбшэ эрэмбые абхуулжа гаргадаг байhан юм. Шойрой hургуулида орохоhоо урид, бага наhанhаа (6-7 наhанhаа) түбэд номой этигэлhээ эхилжэ, хэдэн жэлдэ эхин шатын номуудые заалгажа (21 магтаал, 10 доншод г. м.) шудалжа дүүргээд, шойрой hургуулида ородог байгаа. Шойрой hургуулиин анги (класс): 1-хи анги "хадаг" гэжэ нэрэтэй, 2-хинь—"шэдэб", 3-хинь "джумбрай", 4-хи "лориг", "донданжуу", "ого", "гомо", "габдамба", "домо", гэбшын дамжаа барижа, 10 классай шалгалта барижа, гэбшын эрэмбэтэй болодог байhан гээшэ. Тэндэhээ саашадаа эрдэмээ дээшэлүүлхэ гэбэл, эрдэмтэ ламын шаби орожо, заалгажа, эрдэмээ дээшэлүүлжэ, габжын дамжаа барижа, дээдын hургуулитай болодог байhан.

Буряад ороной дасан хүрээнүүдтэ габжын агарамбын эрэмбэтэн дасан бүхэндэ олон байhан юм. Тэд тэдээнhээ дээшэ буряадай дасангуудта дээдын эрдэмэй цанид hургуули байгаагүй hэн тула зориг ехэтэй, hонор ухаатай, абьяастай хүнүүд Түбэд гүрэнэй лабрин-жуу ошожо, хэдэн жэлээр hуража, тантрын hургуули дүүргэжэ, түбэд номой эрдэмтэн боложо, нэрэ соло абажа ерэдэг байгаа. Жэшээнь, Дамба Даржаа Заяагай болбол 1725 ондо 15 наhандаа гэрhээ гаража, ямаршье мүнгэ зөөригүйгөөр, ябаган зайдаар холын замда зорижо, хэдэн hараар ябажа, Баруун жуу ошоhон гэдэг. Тэрэ ороной ехэ дасангуудай нэгэн болохо Балдан Брайбунай Гомон хиидэй цанид hургуулида hуража, тантрын номые шудалаад, дээдын эрдэмэй соло хүртөөд, 1732 ондо нютагаа бусажа ерээ. Заяагай лама болбол буряадай түрүүшын эрдэмтэн болоhон тула, Буряад ороной дасангуудай түрүүшын хамба боложо, Россин хаанай баталамжа абаhан байгаа. Тиигэжэ Заяа хамба Буряад орондоо Буддын шажаниие дэлгэрүүлhэн намтартай юм.

Агбаан Доржиев гээшэ 1854 ондо түрэжэ, Монголой Да хүрээндэ (Улаан-Баатар) эхин шатын hургуули дүүргээд, Түбэдэй ехэ хүрээ Лхасай Гоман хиидтэ hуража, гүн ухаанай номоор, гүнзэгы мэдэрэлтэй боложо, цанид кемпо нэрэ зэргэ абажа ерэhэн гэдэг. Агбаан Доржиев болбол Россин гүрэнэй болоод, Түб Азиин гүрэнүүдэй гадаадын хэрэгээр ябажа, Россин хаанда этигэлтэй хүн болоhон гэдэг. Агбаан Доржиевай хүтэлбэреэр буддын дасанай шажанай дасангые Петербургда барюулhан намтартай.

Гэлэг Жамцо Цэбэгын гэдэг (Зэдэ нютагай) 1869 ондо түрэhэн. Бага наhандаа Булагай сартуул дасанда hураад, Түбэд ороной Гомон дасанай Брайбун хиидтэ тантрай hургуули дүүргэжэ, дооромбо гэhэн нэрэ соло абажа, нютагаа ерэhэн байгаа. 1914 ондо Агбаан Доржиевай урилгаар, Петербургын Буддын шажанай дасанай барилгын гоёолтые (архитектурые) бүтээлсээд, хожомынь Монголой академиин ехэ багшаар хүдэлhэн намтартай юм. Буряад ороной түрүүшын эрдэмтэнhээ дулдыдажа, манай дасан хүрээгээр, түбэд номын эрэмбэтэн олон болоhон байгаа. Жэшээлбэл, ганса Зэдын дасангуудаар олон дээдын эрдэмтэн байhан: Цэмбаа hаарамба, Нимбуу дооромбо, Дагба-лочин hаарамба, Морхаа дооромбо болоод, бусадшье дасангуудаар ехэ эрдэмтэд бии болоhон гэдэг.

Мүнөө үедэ манай буряадай эрдэм соёлой дээдын hургуулинуудта ород номой дээдын эрдэмтэн, эрдэмэй профессорнүүд олон байбалшье, буддын шажанай номуудые: ганжуур-данжуурнуудые, эмэй, жүдэй номуудые тайлбарилжа, оршуулжа, үндэhэн хэлэн дээрээ болгожо, арад зондоо ойлгуулжа шадаха хүн хомор гэхэдэ, алдуу болохогүй бээ. Ушар тиимэhээ манай дээдын hургуулинуудта Ази түбиин хэлэнэй (түбэд, хитад, япон, монгол) номой эрдэмые зааха гээшэ тон шухала хэрэг болоно. Буряад орондоо Ази түбиин хэлэнэй үндэhэн өөhэдын эрдэмтэдтэй болоо hаа, хүршэ хүбөө гүрэнүүдтээ хани барисаатай, hайн дуранай хэлхээ холбоотой байхадамнай, ганса мүнөошье бэшэ, харин үедэ хэрэгтэй, туhатай байхань мэдээжэ.

1930-аад онhоо эхилжэ, бурханда шүтэлгэ хоригдоод байhанаа, 1947 онhоо эхилжэ, Буддын шажанай дуган Дээдэ-Ивалгада мүндэлжэ, тэрэнэй түрүүшын хамба лама Лубсан-Нима Дармаевай аша туhаар буддын шажанай түбэй байра тогтожо, арад зон бурхан шажандаа мүргэдэг болоо бэлэй. Тэрэ сагhаа хойшо табяад шахуу жэл боложо байна. Мүнөө үедэ Буряадай олон аймагуудаар буддын шажанай дасан, дугангууд баригдажа, арад зон бүхы хэрэгээ өөhэдынгөө нютагай дасанда бүтээдэг болонхой. Тиибэшье мүнөөнэй дасангуудта түбэд номой гүн ухаанай удха шанарые мэдэхэ, сэбэр арюун санаартай ламанар тон хомор байдаг, ехэнхидээл олзын хэрэгтэ шунашанхайшуул. Тиимэ ушар дээрэhээ цанид хуралай hургуули бии болгохо гээшэ тон шухала хэрэг болоно. 2-3 жэлэй цанид hургуули залуу хубарагуудта ямаршье туhат мэргэжэл үгэхэгүйнь мэдэг Тиимэhээ Түбэдhөө, Монгол дээдын эрдэмтэй hа багшанарые залажа асара арба гаран жэлэй цан hургуули нээбэл, туhат шанартайшье байх дамжаггүй. 10 жэлэй цан hургуули нээгээгүй hаа, ла эрдэм ном дээшэлүүлхэнь хэсүү. Мүн нютагуудай hургуулиhаа гадна, эрдэм ном дээдын шатада гараха гэ зорилготой, хурдан ухаат абьяас ехэтэй хүбүүдэ, А түбиин дээдын тантр hургуулида эльгээдэг бо hаамнай, буряад орон хэрэгтэй, оhэдын ушаг эрдэмтэдтэй болохо гэшэ шухала хэрэг гэжэ мэдэнэ Иимэнүүд шухала хэрэгтэ мүнөөнhөө эхилжэ бэлүүл бүхы арад зонойнгоо hонор табижа, уряал айладхахы дэмжэжэ зүбшоогыт. Мүн шухала хэрэгүүдые бэлүүл тула, Буряадай Президент Л Потаповта, Арадай Хура Түрүүлэгшэ М. И. Семёно ханданабди. Мүн Буряад Буддын шажанай түб эрхилэгшэ, хамба лама Дам Люшиевта ба нютаг нютагай дасанай шэрээтэ ламанар хандажа, аймаг аймагайнгаа дасан хүреэнүүдтэ арбан жэ цанид hургуулинуудые нээ дээдын эрдэмтэй багшанар залажа, залуу оюутанайн эрдэм номые дээшэлүүл оролдожо, зориг талаан ехэ хүбүүдые Ази түбиин дээдын hургуулида эльгээхие уряалнабди. Түрүү Буряадайнгаа түб дасан дээр жэлэй цанид hургуулиие нээ хүсэе!

Д. МЕНЖИГИН.

Гэгээтэйн хуушан дасан цанид хуралай hураг

Түрэл хэлэмнай—түшэг хэшэгнай

ЭЛИНСЭГҮҮДЭЙМНАЙ ГОЛ БАЯЛИГ

АРБАН зургаан жэлэй саада тээ түрэл тоонто Уланхаан нютагтаа дунда hургуулиин нээгдэхэдэ, буряад литература болон хэлэ бэшэгэй багшаар хүдэлхэеэ ерээ бэлэйб. Тэрэ гэhээр бага бэшэ саг үнгэрэн ошоо даа. Олохон хүбүүд, басагадые энэ хугасаа соо hургаа гээшэ бэзэб. Тэрээндэ баясагшаб.

Нютаг руугаа багшаар ажаллахаяа ерэхэдээ, аймагайнгаа интернат hургуулида, Аргатын дунда hургуулида хүдэлжэ, дүршэлтэй багшанарай онол аргатай танилсаhан лэ байгаа хүм гэхэ байнаб.

Ород, буряадшье хэлэ буряад hургуулинуудта яажа заабал, ашаг туhатай, үрэтэй байхаб гэжэ үнинэй багшанар байhан Д. С. Санжиева, З-Б. С. Сажинов, Б. Б. Нехуров, Ф. М. Гармаев, А. Р. Хыдиктуева болон бусадhаа халан абаа hэм гэхэдэм, нэгэшье алдуугүй.

Түрүүшын жэлдэ Уланхаанай hургуулида хүдэлхэдэм хүндэхэн байгаа hэн. Методическа туhаламжанууд, буряад зохёолшодой бүтээлнүүд хомордохо, мүн тиихэдэ тусхай кабинедщьегүй байгаабди.

Сагай ошохо тума номуудшье суглуулагдаа, мүнөө яhала баян библиотекэтэй болонхойбди гэхэ байнаб. Тэндэмнай Хоца Намсараев, Ц. Дон, Бато Базарон, Дашарабдан Батожабай, Чимит Цыдендамбаев, Николай Дамдинов, Дондок Улзытуев, Даши Дамбаев, Солбон Ангабаев, Лопсон Тапхаев, Ардан Ангархаев, Цырен Галанов болон бусадай номууд бии юм.

hуралсалай энэ жэлэй туршада сагhаа урид наhа бараhан бэлигтэй поэт Дондок Улзытуевай олон тоото шүлэгүүдые үхибүүднай уншаа, сээжэлдээ. Мүн поэт Георгий Дашабыловай "Байгал" журналда барлуулhан "Д. Улзытуевай ажаябуулга тухай" туужые hонирхон уншаа.

Буряадайнгаа уран зохёолшодой бэшэhэн рассказууд болон туужануудые, романуудые, шүлэг, поэмэнүүдые үхибүүднай уншахадаа, түрэл хэлэнэйнгээ ямар баян, ямар гүн гүнзэгы удха шанартай байhые мэдэжэ абана, урдань ойлгоогүй олон юумэнтэй танилсана гэхэдэ болоно.

"Хүн бүхэн түрэhэн эхэтэй,
түрэл хэлэтэй, түрэл арадтай
гээшэ ааб даа. Эдэ гурбан
зүйлнүүдэй алиниишье хүнэй
ажабайдалтай таhаршагүй
бүхөөр холбоотой" гээд
бэлигтэй уран зохёолшо, багша
Ш-Н. Цыденжапов "Түрэл хэлэн
хүмүүжүүлнэ" гэhэн статья
соогоо бэшэhэн байдаг.

Баhал манай Хурамхаан нютагhаа урган гараhан поэт Николай Дамдинов ямар ехэ удхатайгаар "Түрэл хэлэн, түрэhэн дайда" тухайгаа хэлэнхэй гээшэб?!

"Хүгжэмтэ хэлээ
хүгжөөхэеэ оролдо,
Хүсэтэй хэлэн лэ, зөөлэн,
уяи, тодо.
Удхагүй хооhон абяануудые
бү холбо,
Уран үгөөрөө хүнэй зүрхэ
доhолго!" -

гэhэн эдэ мүрнүүдые ахамадшье, эхиншье классуудай hурагшад омог баяртайгаар уншадаг.

Далита эдэ үдэрнүүд миниишье шэхэндэ хүгжэм мэтээр зэдэлдэг.

Минии hургаhан олохон хүбүүд, басагад түрэл хэлэндээ дуратайгаар ургаа. Нэгэ зариманиинь багшанаршье болоо. Тэдэнэйнь мүнөө намтай суттаа нэгэ hургуулида хүдэлдэг Соёлма Цыремпиловна Очирова, Оюуна Михайловна Доржиева гэгшэд болоно.

Өөрымни ехэ басаган Елена багшанарай дээдэ hургуули дүүргээд, буряад болон ород хэлэ Зэдын аймагай hургуулиин шабинарта заана.

Тиихэдэ Августина Раднаева, Светлана Люшеева, Марина Бубеева гэгшэд Буряадай гүрэнэй университедэй буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй оюутад гээшэ ааб даа.

Мүнөө жэлдэ арбан нэгэдэхиин хоёр класта багшалааб. Шабинарни hайн бэлэдхэлтэй байhанаа харуулаа. Хэдэн басагадынь багшын дээдэ hургуулида орохо хүсэлэнтэй, республикын нүислэл Улаан-Удэеэ ошоо hэн.

hургаhан hурагшадайнгаа түрэл хэлэндээ дуратайгаар хүмүүжэhэндэ тон лэ баяртай ябагшаб. Буряад хэлэ бэшэ багшын хүдэлмэридэ үндэ хэлэн дээрэмнай толилого гаража байдаг "Үнэ газетымнай үүргэнь тон лэ

Үндэр энэ үүргээ газетэ урагшатайгаар бэелүүлэн яба

Манай Уланхаан тосхоно бүхэн түрэл газетэеэ за захижа абаха, тэр хуудаhануудаараа толилого юумэнүүдые уншахал хүсэдэг.

"Үнэн" hон нютагаархидайнгаа А тарааха хэрэгтэ өөрө hурагшадтайгаа хабаадалсагшаб.

Александра БУБ

Уланхаанай дунда hургуу буряад хэлэ бэшэг литературын

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Бу hурагшадтаяа.

В. ТОЛСТИХИНАЙ

Соёлой һонин

ШЭНЭ НОМУУД ХЭБЛЭГДЭХЭ ГУ?

Буряад Республикын олондо мэдээсэл тараадаг ба полиграфиин талаар комитедэй эзэжээтэ зүблоон дээрэ 1996-1997 онуудта манай республика дотор ном хэблэн гаргаха программа тухай хөөрэлдөөн болобо.

Энэ хөөрэлдөөндэ Буряадай номой хэблэлэй директор Н. Ю. Мадуев, тус хэблэлэй ахамад редактор Л. Д. Тапхаев гэгшэд хабаадаа. Тэдэнэр һаяын жэлнүүдтэ республика дотор ном хэблэхэ программын проект зүблөөндэ хабаадагшадта дурадхаад, мүнөө үедэ номой хэблэлдэ тохёолдоһон байдал тухай хөөрэбэ. Жэшээнь, 1995 ондо Буряадай номой хэблэл шэнэ номуудые хэблэн гаргахын тула 168 миллион түхэриг гаргашалһан байна. Харин байгша ондо Буряад Республикын бюджедһээ 300 миллион түхэриг гансал хүүгэдэй зохёолнуудые хэблэхын түлөө һомологдоо һэн. Тиигэжэ үлибүүдтэ зорюулагдаһан 8 ном хэблэгдээд байна, үшөө 6 ном хэблэлдэ бэлдэгдэнхэй.

Гурэнэй талаар ном худалдаха эмхинүүдэй хубилагдаһанһаа болохо, мүнөө үедэ Буряадай номой хэблэлэй барлан гаргаһан 100 миллион түхэригэй номууд худалдагдаха аргагүй, складта үлдэгдэжэ байна. Номой хэблэл өөһэдынгөө номуудые худалдаха, тарааха оройдоол магазинтай юм. Тиихэдэнь ямаршалуу республика соо шэнэ номуудые яажа тараахаб гэһэн асуудал гарана.

Буряадай номой хэблэл 1996-1997 онуудта 15 ном гаргахаар түсэблэһэн байна. Тэдэ номуудай дунда буряад арадай аман зохёол, ахамад уран зохёолшодой бүтээлнүүд, залуу зохёолшодой шэнэ номууд ороно. Тээд эдэ номуудые хэблэжэ гаргаха мүнгэн үгы гэжэ дахинаа дабтая.

Буряадай Уран зохёолшодой холбоон һаяын сагта хэблэн гаргаха номуудайнгаа программа баһал зүблөөнэй анхаралда табиһан байна. Тиихэдээ тэндээ К. Карнышевай "Родова", С. Захаровагай шэнэ туужануудые, Ц-Д. Дондоковагай "Ногоохон минии отог", В. Носковой рассказуудые, Ц. Галсановай "Талуута нуур" (шүлэглэмэл роман), Г. Чимитовэй, Д. Жалсараевай, Д. Улзытуевай, Р. Белогазовагай шэнэ номуудые, залуу уран зохёолшодой арбаад номуудые гаргахаар түсэблэнхэй. Тээд тэдэ номуудые гаргаха мүнгэн байхагүй.

Энэ зүблөөн дээрэ олондо мэдээсэл тараадаг ба полиграфиин талаар комитедэй түрүүлэгшэ А. А. Хантаев, Буряадай номой хэблэлэй директор Н. Ю. Мадуев, тус хэблэлэй ахамад редактор Л. Д. Тапхаев, Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ Б. С. Дугаров, тус холбооной түрүүлэгшын орлогшо Ю. И. Будаев, "Бурятия" газетын редакторай орлогшо И. И. Игумнов, республикын типографиин директорэй орлогшо Б. С. Бесфамильных болон бусад үгэ хэлэһэн байна.

Д. БАЛЬЖИНИМАЕВ.

Суута шатаршад

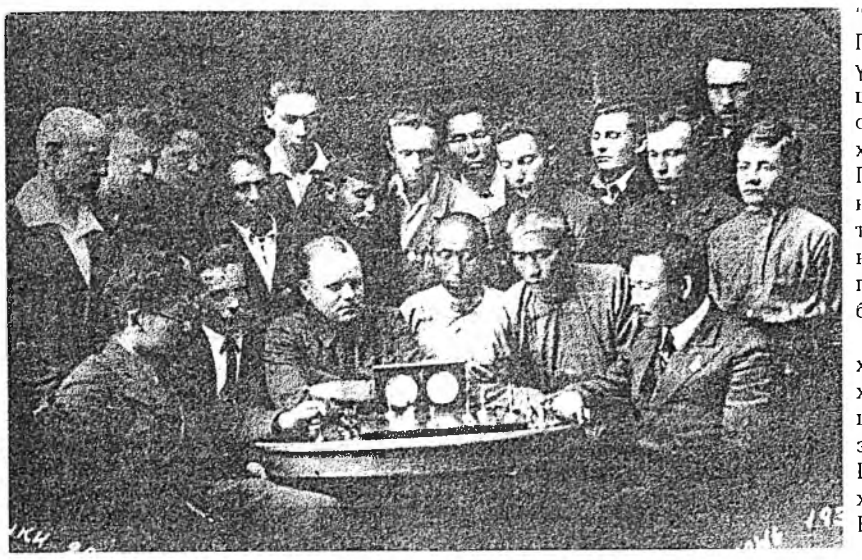

БАЛГУУ УГАА СУУРХУУЛАА

Хаанта засагай хатуу шэрүүн хуулида дарлуулжа байһан Буряад ороной ажалша арад зон Октябриин хубисхалай һүүлээр одоошье шоргаа тэниилгэхэ аргатай болоо һэн. Буряад орондо шэнэ засагай тогтоходо, шотаг шотагай эдэбхитэдэй үүргэнь дээшэлһэн байгаа. Тэдэнэй нэгэн Ивалга тосхоной Балгуу угтай айлда 1887 ондо түрэһэн Бадмацыбик Базаржапович Цыденов болоно.

Бадмацыбик Цыденов Оронгын училищиин хоёр класс дүүргэжэ үрдеэ һэн ха. Шэнэ засагай мүндэлхэдэ, Цыденов Ивалга госхондо һуургуули нээхэ гаргаар эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри хэжэ гараһан байна. Тиин 1917 ондо Сэлэнгын аймагай захиргаанай зарлигаар Бадмацыбик Базаржапович Ивалгын һуургуулида багшаар томилогдоо. Тэрэ гэхэһээ уламжалан Ивалгын һуургуулида ород хэлэнэй хэшээлнүүдэй хажуугаар һурагшад монгол бэшэг шудалжа эхилээ юм. Удаадахи жэлнүүдтэнь Дээдэ, Доодо-Ивалгада һуургуулинуудтэ нэгдэжэ, шотаг бүхэнэй үхибүүд холо ошонгүй, байра дээрээ һураха аргатай болоһон юм.

1919 ондо, семеновтоной бандидуудай эзэмдэжэ эхилһэн үлэрнүүдтэ, шархатаһан большевик, Оронгын хушуунай ревком Гарма Мадагаев, Мухин тосхоной партизануудаха дүү Гаврил, Матвей Хмелевууд, Виктор Худяков гэгшэдые тэрэ гэртээ хоргодуулжа, абаргаһан байха юм.

1919-1920 онуудта Б. Б. Цыденов партизануудай хүдэлөөндэ эдэбхи ехэтэйгээр хабаадалсана. Хубисхалай ажал ябуулгада шуналтай бэрхээр хабаадалсадаг Бадмацыбик Цыденовые шотагайнь хүн зон "Балгуу угтай большевик" гэһэн нэрэ үгэжэ, тэрэниие ехэтэ омогорхуулаа гэхэ.

1923 ондо Цыденов ород, монгол, буряад хэлэ һайн мэдэдэг байһандаа, Монголой Арадай Республикада оршуулагша болоо гүлөөлэгдэбэ.

Монголой Республикада байхадаа, 1925 ондо Цыденов МНР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын дэргэдэ монголой залуушуулай эмхиин секретаряар һунгагдана.

... Шатар. Ухаан бодолоо гүйлгэдэг һонирхолтой энэ нааданда Цыденовые шотагай түмэрнь дархан Гомбо Жамбалов 1922 ондо һургаһан юм. "Жамбаловтай сугтаа Гунтайн аршаанда амарха үедоо улянгир модоор шатарай бодонуудые хэжэ, саарһан дээрэ шатарай хюлгэ карандашаар зураад, Гомбо намдаа бодонуудай нюусануудые харуулжа, тиигээд буряад шатар наадажа эхилээ һэмди,— гэжэ Б. Цыденов һүүлдэ бэшэһэн байдаг.

1927 ондо Улаан-Баатар хотодо совет-монгол хэрэгүүдэй талаар клубай шатарай кружогой эмхидхэһэн нааданда Цыденов түрүүшынхеэ хабаадалсана. Удаань Верхнеудинскда 1933 ондо үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ Цыденов шатарай гурбадахи, хойто жэлдэнь хоёрдохи разрядтай болоно. 1933 ондо республикын түрүү нүүрэй эзэлхын түлөө үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ тэрэ 4-5-дахи һуури хубаалдаһан байна. Тэрэл жэлэйнгээ декабрь һарада Зүүн Сибириин (Красноярск, Эрхүү, Шэтэ, Бурят-Монгол) шатаршадтай наадахадаа, 15 хүнэй дундаһаа 6-7-дохи һуури хубаалдаһан байгаа. Энэнь Б. Цыденовэй ехэ амжалта болоо юм. 1934 ондо Улаан-Удэ хотын түрүү һуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэһэн нааданда гурбадахи һуури эзэлбэ. Энэ ондо "Буряад-Монголой үнэн" газетын редакцида шатарай таһаг нээгдэһэн юм. Эндэл Цыденов шатарай наадан тухай мэдээсэлнүүдые таһалгаряагүй толилуулдаг, конкурсын бодолнуудые дурадхадаг, эхилэн наадагшадта зүбшоол, заабари үгэһэн статьянуудые хэблэдэг байгаа.

1935 оной июниин 5-һаа 19 болотор Улаан-Удэдэ бүхэроссин шатарай хоёрдохи наадан болоо һэн. Энэ мүрысөөндэ Баруун, Зүүн Сибириин, МНР-эй эрхимэй эрхим гэгдэһэн 15 шатаршан хабаадалсаба. Эндэ Бадмацыбик Цыденов 10,5 очкотой боложо, хоёрдохи һуури эзэлээ юм. Баруун Сибирьһээ ерэһэн залуу шатаршан Ли 11,5 очко абажа, түрүүлһэн байгаа. Энэл жэлдээ эдэ хоёр РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө Ленинградта үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ хабаадаһан түүхэтэй. 1936 ондо тушаагдабашье, гэм зэмэгүй байһанаа гэршэлжэ, уданшьегүй табигдаһан байна.

Дайнай үеын жэлнүүдтэ Б.Б. Цыденов республикын Шатарай федерациин түрүүлэгшээр хүдэлжэ ябахадаа, республикын һургуулинуудта шатар наада хүгжөөхэ асуудалда гол анхаралаа хандуулдаг һэн.

1946 ондо Б. Б. Цыденов Улаан-Удын чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Харин 1948 ондо Буряад-Монголой АССР-эй байгуулагдаһаар 23 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан XV нааданда гурбадахи һуури эзэлбэ. 1950 ондо Цыденов Улаан-Удын чемпионой нэрэ зэргэдэ хоёрдохёо хүртэнэ. Мүн энэл жэлдэ республикын, удаадахи онуудтань Улаан-Удын чемпионой нэрэ зэргэдэ үшөө хоёр удаа хүртөө юм. 1954 ондо Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зоныг наадан дээрэ, һүүлдэнь Советскэ Союзай гурбан удаа чемпион болоһон, мэдээжэ гроссмейстер Леонид Штейниие шүүжэ, мүрысөөндэ хабаадагшадые омогорхуулан баярлуулаа бэлэй.

Б. Цыденов тухай богонёор хэлэхэдэ, иимэл даа. Зүгоор залуу үетэндэ һайн һайхан зүргэ орхиһон, мэдээжэ шатаршан Бадмацыбик Базаржапович Цыденовэй үүсхэлтэ габьяа, дурасхаал бидэнэрэй дунда мүнхэдөө үлэхэл!

ЗУРАГДЭЭРЭ: республикын мэдээжэ шатаршад наадагдаһан партиие шэнжэлнэ. Хюлгын баруун талада Б.Цыденов.

ЭРХИМ ХҮМҮҮЖҮҮЛЭГШЭ

Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада Ивалгын аймагһаа шадамар бэрхээр наададаг шатаршад урган гараа. Тэдэнэрэй дундаһаа А. Б. Шагжиев, Чингис Бальжиев гэгшэдые нэрлэлтэй. Хурамша тосхоной Алексей Шагжиев Эрхүүгэй гүрэнэй университет дүүргэһээр Бэшүүрэй аймагай, Улаан-Удын һуургуулинуудта физикэ заадаг һэн. Тиигэжэ ябаһаар һонирхолтой шатарай нааданай охиндо абтажа, багшалхаяа болёо бэлэй.

1978 ондо хүүгэдэй спортын 8-дахи һуургуулида шатарай таһагай нээгдэхэдэ, тренерэй туша аал даажа абаһан юм. Тиихэдээ эдир хүбүүд, басагадта шатарай наадануудые тон зүбоор ойлгуулхын хойноһоо оролдодог, ухаан бодолоо гүйлгэжэ һурахыень заабаридаг һэн. Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада, Шагжиевай һургаһан, хүмүүжүүлһэн һүбэлгэн бэрхээр наададаг хүбүүд, басагадай дундаһаа спортын мастерта олон кандидадуud урган гараһан байха юм. Республикын чемпионуудые тодоржо эхилээ һэн. Алексей Шагжиев хорин жэлэй туршада тренерээр, директорээр хүдэлхэдөө, хотын спортын һуургуулинуудай дунда мэдээжэ шатаршадые хүмүүжүүлээ гээд онсолоё.

Улаан-Удын эдир шатарша хүбүүд, басагад Москва, Ленинград, Нижний-Новгородой командануудтай ана-мана тулалдадаг, бэлэдхэл һайтай байһаараа шалгардаг юм. Тиимэһээ ороной бусад городуудай дунда эдэ дүрбэн хотонуудай командануud түрүүшын дүрбэн һуури эзэлдэг болонхой һэн. Россин Федерациин суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ хабаадаһан Батор Самбуевые нэн түрүүлэн тэмдэглэхэ шухала. Шагжиевай хүмүүжүүлһэн Д. Абашеев, Ю. Михайлов гэгшэд Москвагай физическэ хүмүүжүүлгын академидэ һуража ябана. Республикын чемпионой нэрэ солодо Б. Буруев хүртэһэн байна. Нүгөдэ шатаршан—Баир Доржиев Москвагай физкультурын институт дүүргэжэ ерээ һэн.

Алексей Шагжиев өөрөө шатарай нааданда эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг. Республикын чемпионадай шанда хүртэһэн, мүн Улаан-Удын чемпион болоһон, оло дахин шангай һуурида гараһан. Алексей Шагжиев мүнөө Россин дээдэ категориин тренерэй Россин Федерациин категориин судья зиндаатай болонхой. Тэрэ Москвада үнгэргэгдэһэн Шатарай олимпиадын судьягаар томилогдоо һэн. Тиихэдэ 1998 ондо Ереванда, 2000 ондо Элистэ хотодо үнгэргэгдэхэ Шатарай Олимпиадын судья болохоор уригданхай. Юуб гэхэдэ, Шагжиев немец, англи хэлэнүүдые һайн мэдэхэһээ гадна эрхим хүмүүжүүлэгшэ гэжэ мэдээжэ юм.

Оронго нютагта Чингис Бальжиев—ерээдүйдэ бэлиг шадабаряар баян шатаршан тодоржо эхилээ һэн. Улаан-Удэ хотодо зоожо ерэһээр тэрэ шатарай нааданда шунан оронхой гээ. Мүнөө Чингис Бальжиев мастерта кандидадуудай дунда эрхим шатаршадай нэгэн гэжэ тоологдодогынь һайшаалтай. 1995 ондо Улаан-Удын чемпион болоһон байна.

Эдэ материалнуудые РФ-гэй категориин судья Л.ГАРМАЕВА бэлдэбэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: А.Шагжиев (зүүн гараа), Ч.Бальжиев. (Зурагуудынь авторай архивһаа).

XVII жаранай гал улаан хулгана жэл (1996 – 1997 онууд)

ЗУНАЙ ҺҮҮЛ ХҮХЭГШЭН ХОНИН ҺАРА

Буряад литэ	22	23	24	25	26	27	27
Европын литэ	5	6	7	8	9	10	11
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс Вторник	Һагва Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	хүхэ нохой	хүхэгшэн гахай	улаан хулгана	улаагшан үхэр	шара бар	шарагшан туулай	сагаан луу
Мэнгэ	5 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан
Һуудал	модон	хиц	гал	шорой	түмэр	огторгой	үһан

Гарагай 2-то хуушанай 22 (августын 5). Энэ һарада 21-нэй үдэр байбагүй.

Хүхэ нохой, 3 хүхэ мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, мүргэл хэхэ, даллага абаха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, эм найруулха, тэнгэринэртэ мүргэхэ, тахиха, лусуудта үргэл үргэхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, үзэг болон зурхай шудалха, уранай мэргэжэлдэ һураха, шэнэ газарта бууса түхеэрхэ, газараа заалгаад, гэрэй һуури табиха, гэр байра бариха, агнаха, дээшэнь зарга айладаха, зүүдхэл зүүхэ, модо һуулгаха, эм залаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр газар һэндээхэ, гэмтээхэ, абаһанаа бусааха, модо сабшаха. Хюрөөдэхэ, һубаг малтаха, бэриин хэрэг үйлэдэхэ, замда гараха, үһэеэ угааха, хэрэлдэхэ, хубсаһа эсхэхэ, шэрдэг бүрихэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, хэрэглэл газаашань гаргаха, тараг бэрихэ, айраг халааха мэтын үйлэнүүдтэ муу гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эдеэн, ундан элбэгжэхэ.

Гарагай 3-да хуушанай 23 (августын 6).

Хүхэгшэн гахай, 2 хара мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр. Тантрын тарнинуудые уншаха, аршаанаар угаажа, бэеэ арюудахаха, шажанай найр хэхэ. Хэшэг даллага абаха, худалдаа наймаа хэхэ, дайсаниие дараха, ада шүдхэр зайлуулха, эдеэ, хубсаһа олохо, эдэй тэнгэри тахиха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр эм найруулха, замда гараха, бэри үдэшэхэ, бэри буулгаха, дасан (дуган), субарга, сэргэ бурхан, ном арамнайлха, мүргэл хэхэ, сангарил хураха, маани сахиха, наһа барагшые хүдөөлхэ, газар малтаха, зураг зураха, бөөгэй хэрэг бүтээхэ, городто хэрэг эрхилхэ, үндэһэтэйнь модо унагааха,худаг малтаха, тангариг абаха, суглаанда сугларха мэтын үйлэнүүдтэ муу гэдэг. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд бараан, эдеэн, ундан элбэгээр олдохо.

Гарагай 4-дэ хуушанай 24. (августын 7).

Улаан хулгана, 1 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, аршаанаар угааха, хяһа гаргаха, буян хэхэ, зүүдхэл зүүхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, үүдэ гаргаха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, нарай үхибүү аргалха, ажалшаниие хүлһэлхэ, хүниие аргаламжада оруулха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, үхэр худалдажа абаха, эд бүтээхэ, бүлэдөө даллага абаха, зурхай шудалха, замда гараха, тангариг абалсан, хани нүхэд болохо, лусуудта үргэл үргэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ, эблэрхэ, хэлсээ хэхэ, хадаг табиха, бэри буулгаха, улай гаргаха, ном оршуулха, үхибүү үргэжэ абаха. Хүн дүрсээ алдаха, мори урилдаанда хабаадаха, эритэ мэсэ урлаха, наһа барагшын хэрэг бүтээхэ, дасан (дуган), сэргэ бурхан, субарга, ном арамнайлха мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн, хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 5-да хуушанай 25 (августын 8). Хандамаанарай үдэр.

Улаагшан үхэр, 9 улаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, наһа утадхалгын ном уншуулха, даллага абаха, бисалгал үйлэдэхэ, эд мал ондоо тээшэнь үгэхэ, үхэр худалдаха, газарай нүхэ бүглэхэ, модо зоохо, зүүн зүг руу гараха, тангаригаа болюулха, эльбэ дараха, түмэрөөр, модоор дархалха, түрэ найр хэхэ, замда гараха, хулгай дээрмэ дараха, дайсаниие номгодхохо, үзэгтэ һураха, бурханай ном уншаха, эм найруулха, эһээбэри табиха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин түрэ хэжэ болохошье һаа, бэри хүргэжэ, буулгажа болохогүй гэнэ. Мүн гэрэй һуури табиха, аршаанаар угааха, хээрэ нүхэ малтаха, тараг бэрихэ, айраг халааха мэтые тэбшэхээр. Гадна наһа барагшын хэрэгые бүтээхын тула дасанда үдэр гаргуулха шухала. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, нюдэнэй хараа муудаха.

Гарагай 6-да хуушанай 26 (августын 9).

Шара бар, 8 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, аршаанаар угааха, сан табижа, гэр байраяа арюудахаха, хэшэг даллагын ном уншаха, сахюусадта үргэл үргэхэ, модо сабшаха, тангаригаа болюулха, агнаха, хулгай дээрмэ дараха, дайсаниие номгодхохо, дасан, субарга, бурхан, ном арамнайлха, городто хэрэг бүтээхэ, бэри буулгаха, улай гаргаха, наһа утадхалгын ном уншуулха, эм найруулха, тараг бэрихэ, айраг халааха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр нүүхэ, замда гараха, үхэр худалдаха, андалдаа хэхэ, хэрэлдэхэ, хоорондоо дайсад болохо, үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ гаргажа, ондоо тээшэнь эльгээхэ, мяха шаража, тоһо, өөхэ хайлуулаад, хүншүү гаргаха мэтые тэбшэхээр гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, зол ушарха гэдэг. Зунай һарада бар үдэр тудахадаа, хутагын хурса үдэр гэдэг. Тиимэһээ хутага шүбгэ, хайша юу хээ хурсадахагүй.

Гарагай 7-до хуушанай 27 (августын 10).

Шарагшан туулай, 7 улаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, һарада болон бусад түбинүүдтэ мүргэхэ, тэнгэри тахиха, гүрэм уншуулжа, эльбэ дараха, ехэ хүниие бараалхаха, буян хэхэ, ном номнохо, даллага абаха, наһа утадхалгын болон амгалан байдалай түлөө хэрэг бүтээхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, эд бараа, үхэр худалдажа абаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура тангариг абалсан, нүхэд болохо. Бэри буулгаха, түрэ хэхэ, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхеэрхэ, шулуу, шорой хүдэлгэхэ, лус тахиха, модо отолхо, шууялдаха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан тэнюун байдалда һайн. Зунай һарада туулай үдэр тудабал, баһал хутагын хурса үдэр гэгдэдэг.

Гарагай 1-дэ хуушанай 27 (августын 11). Энэ һарада 27-ной үдэр дабхасалдаба.

Сагаан луу, 6 сагаан мэнгын, үһанда һуудалтай үдэр. Хонин һарада, луу үдэр дайралдахадаа харшалдаһан удхатай, маһа муу үдэр гэгдэдэг. Тиимэһээ алибаа һайн үйлэ эрхилһэнэй хэрэггүй. Хүнэй үһэшье абажа болохогүй.

НИМАЕВ Пурбожаб Нимаевич

Буряад ороной үнинэй журналистнуудай нэгэн, Россин Журналистнуудай холбооной гэшүүн, республикын соёлой министр, "Буряад үнэн" газетын редакторай орлогшо байһан Нимаев Пурбожаб Нимаевич 68-тай боложо ябатараа, гэнтэ наһа бараба.

П. Н. Нимаев 1928 оной ноябриин 15-да Шэтын областиин Агын Буряадай автономито округой Хара-Шэбэр нютагта түрэһэн юм. Тэрэ 1943 ондо Могойтын районой Кировэй нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ, ажалайнгаа намтар эхилээ һэн. Удаань эхин һургуулида хүмүүжүүлэгшээр, ВЛКСМ-эй райкомой секторые даагшаар, Агын округой гүйсэдхэхэ комитедэй соёлой таһагай инспекторээр хүдэлһэн байгаа.

1948-1953 онуудта Совет Армида алба хэбэ, тиихэдээ КПСС-эй зэргэдэ ороо һэн.

Сэрэгэй албаяа дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй аппарадта абтажа, МПВО-гой ахалагша инспекторээр, удаань эмхидхэлэй таһагай инструктораар ажаллаба. 1956 ондо Захааминай аймагай Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй секретаряар хүдэлхөөр эльгээгдээ һэн. Хойто жэлынь П. Н. Нимаев партийна хүдэлмэридэ дэбжүүлэгдэжэ, партиин Захааминай райкомой пропаганда ба агитациин таһагые даагшаар баталагдаба.

1959-1963 онуудта Хабаровскын дээдэ партийна һургуулида һураже, шалгарһанай тэмдэгтэйгээр дүүргээ һэн. Һургуулияа түгэсхэһэнэйнгээ һүүлээр тэрэ КПСС-эй Буряадай обкомой үзэл сурталай хүдэлмэриин таһагай инструктораар, удаань секторые даагшаар, нэгэдэхи секретариин туһалагшаар, пропаганда ба агитациин таһагые даагшын орлогшоор хүдэлбэ.

1967 оной март һарада Буряадай АССР-эй соёлой министрээр томилогдоо һэн. Тэрэнэй хүтэлбэри доро соёлой болон искусстын эмхи зургаануудай материальна үндэһэ һуури бэхижүүлхэ, хүдэлмэриин шэнэ түхэл янзануудые, онол арганнуудые нэбтэрүүлхэ, кадрнуудые бэлдэхэ, клубай болон библиотекын хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулха, музейн ажал хэрэгые хүгжөөхэ талаар горитой алхам хэгдэһэн бай... Тиигэжэ олонхи аймагуудай түб... соёлой жэшээтэ байшанг... республиканска библиот... выставкын залтай уран зурагай м... хүгжэмэй һургуулиг... библиотекэнүүдэй шэнэ байшин... баригдаа һэн. Буряад драмын т... байшан барилга эхилһэн б... Этнографическа болон Байг... шэнэ музейнүүд байгуулаг... Библиотекын ажал хэрэгые т... шэглэлтэй болголгын дүй а... Россида түрүүшы... нэбтэрүүлэгдэжэ, Россин Федер... Соёлой министерство энэ х... һайшаажа, бусад областынг... дэлгэрүүлээ һэн.

1975 оной август һарада П. Нимаев "Буряад үнэн" газет... редакторай орлогшоор эльгээг... байгша оной март болотор хүд... Редакцида хүдэлхэ үедөө тэрэ... дүршэлтэй, эдэбхи үүхэлтэй, эр... ехэтэй хүдэлмэрилэгшэ, газет... хэрэгэй шадамар бэрхэ эмхидхэ... хүтэлбэрилэгшэ байһанаа харуу... Тэрэнэй бэшэһэн статьянуу... корреспонденцинүүд, зураглалн... очеркнууд темээ гүнзэгы... харуулһаараа, уран хурса хэлэ... таатай зохид найруулгаараа шалг... һэн. Экономикын ба социал... һалбариин, соёлой хүгжэлт... асуудалнуудаар ходо ходо бэ... байгаа. Залуу журналистнуу... анхаралаа хандуулжа, үгөөрөө, а... хэрэгээрээ туһалдаг бэлэй. Ни... политическэ материалнуудые... бэрхээр оршуулдаг байһан юм.

Пурбожаб Нимаевич ниит... ажабайдалда эдэбхитэйгээрхабаа... һэн. Партиин Буряадай обко... гэшүүндэ кандидааар, гэшүүн... КПСС-эй Захааминай райко... гэшүүнээр, арадай депутадуу... Улаан-Удын городской бол... Захааминай районно Соведуу... депутадаар һунгагдаһан х... "Хүндэлэлэй Тэмдэг" орденоор, о... медальнуудаар, Буряадай АССР-э... Верховно Соведэй Президиум... Хүндэлэлэй грамотануудаа... шагнагдаһан байгаа. "Бур... Республикын болон Росс... Федерациин соёлой габьяа... хүдэлмэрилэгшэ" гэнэхүндэтэ... зэргэнүүдтэ хүртэнхэй.

Пурбожаб Нимаевич тухай а... һайхан дурасхаал тэрэниие т... мэдэхэ, суггаа ажаллаһан хүнүүд... зүрхэ сэдьхэлдэ хэтэдээ үлэхэ.

Л. В. Потапов, М. И. Семё...
В. К. Агалов, А. Д. Карны...
Л. Ч. Нимаева, Р. Б. Гар...
Д. Ч. Боросгоев, Д. Д. Сунда...
Г. Н. Струбинов, С. Д. Намсар...
А. А. Хантаев, Б. В. Аюш...
В. Р. Рабданов, Б. Б. Жамс...
Д-Н. Д. Дугаров, Н. Ю. Мад...
Н. Г. Дамдинов, А. Л. Ангарх...
Э. Д. Дагбаев, А. Р. Базархан...
С. Д. Ринчинов, Б-М. Жигжитов, И. Р. Очир...
Б. Б. Дашиев, Д. Ж. Жутау...
К. И. Базарсадаев, Б. Цырендашиев, М. Х. Жапхан...
Г. П. Кулагина, Л. Ф. Сульж...

Ажалай ветеран, Россин Журналистнуудай холбооной гэш... Буряад Республикын болон Россин Федерациин соёлой габь... хүдэлмэрилэгшэ, республикын соёлой министр, "Буряад үнэн" газ... редакторай орлогшо байһан

ПУРБОЖАБ НИМАЕВИЧ НИМАЕВАЙ

гэнтэ наһа барахан ушараар Буряад Республикын Журналистну... холбоон, республикын Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй... полиграфиин талаар гүрэнэй комитет, "Буряад үнэн", "Бурятия", "Правда Бурятии", "Молодёжь Бурятии" газетэнүүдэй редакцию... коллективүүд гэр бүлэдэнь, түрэлхидтэнь, дүтынь хүнүүдтэ гу... шаналал гашуудалаа мэдэулнэ.

Августын 3-да 12 сагаа Хэблэлэй байшанһаа (Каландаришви... үйлсэ, 23) хүдөөлүүлэгдэхэ. Наһа барагшатай хахасалгын ёболо... сагаа эхилхэ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительств...

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: С.Д.РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б-М.Ж.ЖИГЖИТОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б. ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президентын ба Правительствын аппарат), Д. Д СУНДАРОН. (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудые даагшад: Г.Х. ДАШЕЕВА, Ц.Ц.ДОНДОГОЙ, С.Д.ОЧИРОВ, Т.В.,САМБЯЛОВА В.И ПИНТАЕВ. (хэблэлэй директор).

Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4296. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэһэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 7816.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын- 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариадай - 2-62-62, таһагууд: ниитлэг политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-4... олониитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнуудэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскда - 42-19; Закаменскда - 30-61.

" Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.